

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa

Jurja Strossmayera u Osijeku

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Osijek, 17. svibnja 2013.

IZDAVAČ
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa
Jurja Strossmayera u Osijeku

ZA IZDAVAČA
Ana Pintarić

UREDNIK
Davor Balić

LEKTURA I KOREKTURA
Davor Balić

PRIJELOM TEKSTA
Ivan Nećak

NASLOVNICA
Most mladosti u Osijeku

DIZAJN NASLOVNICE
Demian Papo

TISAK
Tiskara i knjigovežnica Filozofskog
fakulteta u Osijeku

NAKLADA
250 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne
knjižnice Osijek pod brojem **130802034**

ISBN 978-953-314-058-2

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

S A D R Ź A J

Organizacijski i Programski odbor simpozija	4
Uvod	5
• DAVOR BALIĆ, Zašto »Hrvatska filozofska baština«?	7
Program simpozija	15
Sažeci izlaganja	21
Prikaz dosadašnjih dvaju studentskih filozofskih simpozija	45
• SLAVEN LENDIĆ, Studentski filozofski simpozij »Etičke teme«	47
• SLAVEN LENDIĆ, II. studentski filozofski simpozij »Filmozofija« .	51
Prikaz povijesti osječkog studija filozofije i Odsjeka za filozofiju	55
• LUKA MATIĆ, Ususret desetoj generaciji studenata filozofije u Osijeku: prilog povijesti osječkog Odsjeka za filozofiju	57
Adresar izlagača	69

ORGANIZACIJSKI ODBOR SIMPOZIJA

Slaven Lendić (predsjednik)

Dajana Paprić (zamjenica predsjednika)

Davor Balić

Ana Grgić

Dragan Hardi

Denis Jurković

Vlatka Kranjčević

Emanuela Kuliš

Demian Papo

Hrvoje Potlimbrzović

Ivana Ravnjak

Damir Sekulić

Antonio Shala

PROGRAMSKI ODBOR SIMPOZIJA

Emanuela Kuliš (predsjednica)

Davor Balić

Luka Matić

Hrvoje Potlimbrzović

Damir Sekulić

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Uvod

Zašto »Hrvatska filozofska baština«?

Nakon dosadašnjih dvaju studentskih filozofskih simpozija, onoga koji je održan 2011. godine pod naslovom »Etičke teme« i onoga koji je održan 2012. godine pod naslovom »Filozofija«, Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku organizirao je i treći studentski filozofski simpozij, koji je naslovio »Hrvatska filozofska baština«. Zašto hrvatska filozofska baština zaslužuje biti temom studentskog simpozija? Na to pitanje moguće je ponuditi brojne odgovore. Neki od njih mogli bi biti i, primjerice, sljedeći: zato da bismo i proukama hrvatske filozofske baštine potvrdili bogatstvo hrvatskoga bića; zato da bismo pridonijeli još snažnijem ukazivanju na svoj nacionalni identitet koji je stoljećima bio sustavno zatiran u državnim uređenjima kojima su se naši preci u nesklonim povijesnim okolnostima priklonili; zato da bismo dokazali da hrvatski narod, zahvaljujući i hrvatskim filozofima, oduvijek i ponajprije pripada zapadnoeuropskom duhovnom krugu. Premda su uvelike točni i premda bi ih se moglo smatrati dostatnima, ti odgovori ipak ne spadaju u onu kategoriju koja nudi presudan razlog zbog kojega smo se poduhvatili organizacije studentskog simpozija o hrvatskoj filozofskoj baštini.

U nastojanju da uputim na razlog zbog kojega je treći studentski filozofski simpozij posvećen hrvatskoj filozofskoj baštini, najprije bih istaknuo da su kolegiji »Povijest hrvatske filozofije« ili »Hrvatska filozofija« među najmlađima na odsjecima za filozofiju u Hrvatskoj. No, to nipošto ne znači da hrvatski filozofi sa svojim djelovanjem nisu započeli prije devedesetih godina 20. stoljeća. Štoviše, prema današnjim spoznajama, nauk hrvatskih filozofa seže još u 12. stoljeće, kada je djelovao Herman Dalmatin (*Hermannus Dalmata / Sclavus / Secundus / de Carinthia*), koji je, kao što doznajemo od Franje Zenka, »identificiran kao zasada najstariji hrvatski filozof i znanstvenik te kao pionir europskog latinskog aristotelizma«. ¹ Ipak, najplodonosnije razdoblje u kojem su se hrvatski filozofi iskazali kao mislioci koji su svojim promišljanjima uvelike pridonijeli i razvoju europske filozofije, zacijelo je bilo ono tijekom 15. i 16. stoljeća. Ovom prilikom izdvojiti ću tek nekolicinu tih hrvatskih renesansnih filozofa, koji su uz svoje ime često bilježili i svoje porijeklo: Dubrovčani Ivan Stojković (*Johannes Stoychovich*

---

¹ Franjo Zenko, »Herman Dalmatin«, u: Franjo Zenko (priređivač sveska), *Starija hrvatska filozofija*. Hrestomatija filozofije, sv. 9 (Zagreb: Školska knjiga, 1997), str. 77-115, na str. 77.

*/Stoycil/ de Ragusio), Benedikt Kotruljević (Benedictus de Cotrullis / Benedetto Cotrugli Raguseo), Augustin Nalješković (Augustinus Natalis Raguseus), Klement Ranjina (Clemens Araneus Ragusinus) i Antun Medo (Antonius Medus Ragusinus), zatim Splićanin Marko Marulić (Marcus Marulus Spalatensis), onda Zadrani Federik Grisogono (Federicus Chrysogonus Iadertinus), pa Šibenčanin Ivan Polikarp Severitan (Joannes Policarpus Severitanus Sibenicensis Dalmata) i drugi. Osim njih, tijekom 16. stoljeća djelovali su i Crešanin Frane Petrić (Franciscus Patricius / Francesco Patrizi da Cherso) te Dubrovčanin Nikola Vitov Gučetić (Nicolaus Viti Gozzius / Nicolò Vito di Gozze), koji nedvojbeno pripadaju najcjenjenijim europskim renesansnim filozofima. Dakako, hrvatski filozofi djelovali su i tijekom 17. te 18. stoljeća. Iz 17. stoljeća pritom izdvajam Jurja Dubrovčanina (Georgius Raguseus), a iz 18. stoljeća Ruđera Josipa Boškovića (Rogorius Josephus Bosovich). No, usprkos tome što za takav projekt i poduhvat raspoložemo mnoštvom razloga (brojni spisi, izvorni nauk, zamjetna recepcija od suvremenih i kasnijih filozofa), danas još uvijek, a za razliku od nekih drugih disciplina ili znanosti koje su se pobrinule za izradu i objavljivanje sintetičkih djela o svojim zaslužnim hrvatskim predstavnicima, nije objavljeno djelo čiji bi naslov glasio, primjerice, *Povijest hrvatske filozofije*. Taj podatak je, smatram, vrlo zabrinjavajući, posebice onda kada znamo da, kao što izvještava Franjo Zenko, »gotovo svi europski narodi imaju napisane povijesti svoje nacionalne filozofije.«²*

Uz to, premda postoje institucionalni okviri, primjerice Hrvatsko filozofsko društvo, premda postoje časopisi posvećeni istraživanju hrvatske filozofske baštine, primjerice časopis *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* Instituta za filozofiju, i premda pojedini časopisi humanističke orijentacije redovito objavljuju članke o hrvatskoj filozofiji, primjerice časopis *Cris* Povijesnog društva Križevci, opus brojnih, čak štoviše, većine hrvatskih filozofa još uvijek nije dovoljno, a kamoli primjereno istražen. Jedna od posljedica takvog stanja istraženosti neprijeporno je i ta da od brojnih hrvatskih filozofa, poslužiti ću se iskazom iz rektorskog govora »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«³ Franje Markovića, »duševno svjetlo ni nedopire danas do nas.«³ Dakle, nauk hrvat-

---

² Franjo Zenko, »Starija hrvatska filozofija«, u: Franjo Zenko (priređivač sveska), *Starija hrvatska filozofija*. Hrestomatija filozofije, sv. 9 (Zagreb: Školska knjiga, 1997), str. 7-76, na str. 10.

³ Franjo Marković, »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«, govor koji je Franjo Marković (1845-1914), prvi profesor filozofije na obnovljenom Filozofskom fakultetu u Zagrebu, održao prigodom svoje instalacije za rektora zagrebačkoga

skih filozofa najčešće nije poznat širem čitateljstvu, ali nije ni, što smatram još tragičnijim, u dovoljnoj mjeri istražen od onih koji bave filozofskom problematikom. Štoviše, mnogi od današnjih hrvatskih istraživača filozofskog naslijeđa uopće se ne bave proučavanjem hrvatskih filozofa. Jedni se tako radije odlučuju na istraživanja u kojima raščlanjuju stajališta grčkih filozofa, što je, priznajem, mukotrpan, zahtjevan i još uvijek potreban posao. Drugi su pak, začudo, usmjereni na istraživanja u kojima ponovno preispituju zapise onih čije su zamisli često bile ideološki određene i itekako detaljno obrađene još prije pola stoljeća, a kojima se današnji ozbiljni europski filozofi više uopće ne bave, dok nam treći, srećom malobrojni, podastiru nekakav vlastiti »nauk«, pri čemu redovito nude smušenu metodologiju i sintaktičke konstrukcije za koje njihovi epigoni tvrde da ih razumiju. Pritom čudi da se, primjerice, proučavanjima srednjovjekovne filozofije ili naukom srednjovjekovnih mislilaca kao što su, opet primjerice, Pseudo-Dionizije Areopagita, Ivan Skot Eriugena, Petar Abelard, Bernard iz Clairveauxa ili Roger Bacon, danas u Hrvatskoj bavi tek pogdjekoji istraživač. Promišljajući o razlogu zbog kojega se to događa, Stjepan Kušar je u uvodnoj studiji hrestomatije *Srednjovjekovna filozofija* zapisao sljedeće: »To je povezano s poteškoćama objektivne naravi: kod nas ima sve manje ljudi koji su pripremljeni i voljni uhvatiti se u koštac s patrističkom ili srednjovjekovnom misli – glavni je problem (ne)poznavanje jezika.«⁴ Je li istovjetan »problem« presudan i za (ne)bavljenje hrvatskom filozofskom baštinom? Naime, može li se ozbiljno filozofsko istraživanje, posebice ono koje bi za svoj predmet imalo hrvatsku filozofsku baštinu, temeljiti samo na poznavanju, primjerice, njemačkoga ili danas sveprisutnoga engleskoga jezika?

Doduše, istraživanja o hrvatskoj filozofskoj baštini donekle su uznapredovala u posljednjih tridesetak godina. U tom razdoblju objavljeno je nekoliko sintetičkih prikaza, primjerice hrestomatije *Starija hrvatska filozofija* (1997) i *Novija hrvatska filozofija* (1995), prevedena su i neka djela, primjerice Petrićeva *Nova de universis philosophia* (*Nova sveopća filozofija*) te Boškovićeva *Theoria philosophiae naturalis* (*Teorija prirodne filozofije*), a u rujnu ove godine u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva bit će održani već 22. *Dani Frane Petrića*, međunarodni znanstveni skup koji je isprva bio

---

Sveučilišta za školsku godinu 1881/82., *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1 (1975), str. 255-279, na str. 272.

⁴ Stjepan Kušar, »Filozofija u srednjem vijeku«, u: Stjepan Kušar (priredivač sveska), *Srednjovjekovna filozofija*. Hrestomatija filozofija, sv. 2 (Zagreb: Školska knjiga 1996), str. 7-85, na str. 73.

posvećen proukama suvremenih filozofskih gibanja u Hrvatskoj, Sloveniji i Herceg-Bosni (1992), zatim Platonu i platonizmu (1993), onda Platonu, platonizmu i Petriću (1994-1998), potom Petriću, platonizmu i aristotelizmu (1999-2003), pa Petriću i renesansnim filozofskim tradicijama (2004-2010), a odnedavno filozofima od Petrića do Boškovića, s naglaskom na mijenama u filozofiji prirode (2011-2013). Ovom prilikom valja istaknuti i doprinose Instituta za filozofiju, primjerice, radove sa znanstvenog skupa »Stanje istraživanja povijesti hrvatske filozofije«, koji je održan povodom dvadesete obljetnice izlaženja časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*,⁵ zatim radove koji su u istom časopisu otisnuti povodom obilježavanja njegove tridesete obljetnice izlaženja,⁶ onda radove koji su ukazali na otvorena pitanja povijesti hrvatske filozofije i koji su objavljeni u zasebnom zborniku⁷ te, naposljetku, izlaganja koja su bila posvećena recepciji hrvatskih filozofa u svijetu, a o kojima u pisanom obliku svjedoči, nažalost, samo knjižica sažetaka.⁸

Usprkos tim blistavim, ali i, istodobno, neredovitim rezultatima, pred istraživačima hrvatske filozofske baštine još uvijek stoje brojni zadaci. Kao što znamo, prvi zadaci potječu od Franje Markovića, dakle od, kako ističe Zenko, »utemeljitelja historiografije hrvatske filozofije.«⁹ Naime, u svojem rektorskom govoru iz 1881. godine Marković je istraživačima hrvatske filozofske baštine predložio sljedeće: izraditi popis hrvatskih filozofa, pronaći njihova djela i prevesti ih na hrvatski jezik.¹⁰ Njegove zadatke dopunila je 2005. godine Erna Banić-Pajnić u članku »Istraživanje hrvatske filozofije –

---

⁵ Ljerka Schiffler (glavni i odgovorni urednik), »Radovi sa znanstvenog skupa 'Stanje istraživanja povijesti hrvatske filozofije'«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 20 (1994), str. 7-432.

⁶ Ljerka Schiffler (glavni i odgovorni urednik), »Hrvatska filozofska baština: radovi s međunarodnog znanstvenog skupa u povodu 30. obljetnice časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* (1975-2005), Zagreb, 12-14. svibnja 2005.«, [prvi dio], *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 31 (2005), str. 9-338; Ljerka Schiffler (glavni i odgovorni urednik), »Hrvatska filozofska baština (II): radovi s međunarodnog znanstvenog skupa u povodu 30. obljetnice časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* (1975-2005), Zagreb, 12-14. svibnja 2005.«, [drugi dio], *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 32 (2006), str. 11-168.

⁷ Pavo Barišić (glavni urednik), *Otvorena pitanja povijesti hrvatske filozofije*, zbornik radova znanstvenog skupa, Zagreb, 23.-25. lipnja 1999. (Zagreb: Institut za filozofiju, 2000).

⁸ Pavo Barišić (priredio), *Recepcija hrvatskih filozofa u svijetu*, znanstveni skup, Zagreb, 8.-9. studenoga 2000. (Zagreb: Institut za filozofiju, 2000).

⁹ Zenko, »Starija hrvatska filozofija«, str. 10.

¹⁰ Marković, »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«, str. 272.

(samo)kritički osvrt«, od kojih izdvajam: prikupiti rukopisnu građu, osnovati arhiv u kojem će se čuvati sva djela hrvatskih filozofa, objavljivati izvorna djela, njihove prijevode, kritička izdanja, kao i monografije o hrvatskim filozofima, izraditi bibliografiju radova o hrvatskoj filozofiji, raditi na filozofskoj terminologiji, napisati pregled povijesti hrvatske filozofije.¹¹ No, to nisu svi zadaci koje bi istraživači hrvatske filozofske baštine neprestano trebali imati na umu. Naime, Ivan Peklić je 2011. godine u članku »Ususret 130. obljetnici Markovićeve rektorskoga govora (1881): ostvareni zadaci u istraživanju hrvatske filozofske baštine« predložio još tri nova zadatka: uz tekst hrvatskog prijevoda otisnuti i tekst izvornika, transkribirati izvorna djela i, naposljetku, digitalizirati djelā hrvatskih filozofa.¹²

Ukoliko izvršenje navedenih zadataka sagledamo iz današnje perspektive, jasno je da su, nažalost, još uvijek itekako aktualni zaključci koje je 2005. godine izrekla Erna Banić-Pajnić: rukopisna ostavština je »jedan od najslabije prorađenih segmenata istraživanja hrvatske filozofije«, a slična je »situacija i s vođenjem arhiva vezanih uz naše starije filozofe.«¹³ No, zaključci Banić-Pajnić aktualni su i onda kada se usmjerimo na objavljivanje i prijevode djelā većine starijih hrvatskih filozofa: »još uvijek ne posjedujemo tiskom objavljena njihova djela ni na latinskom ni na hrvatskom«, a »broj djela koja bi još trebalo prevesti gotovo je jednak broju prevedenih djela.«¹⁴ Osim toga, nije se pristupilo ni izradi pregleda povijesti hrvatske filozofije. Zbog toga su i dandanas, kao i, uostalom, 1999. godine, kada sam u članku »Umijeće sintetičkog prikaza hrvatske kulture« ukazao na nedovoljan broj sintetičkih prikaza hrvatske filozofske baštine, rijetke »prilike da u sintetičkom obliku provjerimo dokle su stigla istraživanja o hrvatskoj filozofskoj baštini i da na taj način uspostavimo nove orijentire za daljnja istraživanja«, što za posljedicu ima da su nam »i danas nerijetko glavni orijentiri za uvid u hrvatsku filozofsku baštinu one sinteze koje počivaju na spoznajama starim i do 120 godina, kao što su Markovićeve rektorski govor (1881), ali i Krstićev povijesni pregled filozofije u Hrvatskoj (1943) te sintetički pregledi Stjepana

---

¹¹ Erna Banić-Pajnić, »Istraživanje hrvatske filozofije – (samo)kritički osvrt«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 31 (2005), str. 29-42.

¹² Ivan Peklić, »Ususret 130. obljetnici Markovićeve rektorskoga govora (1881): ostvareni zadaci u istraživanju hrvatske filozofske baštine«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 13 (Križevci, 2011), str. 156-163, na str. 162b.

¹³ Banić-Pajnić, »Istraživanje hrvatske filozofije – (samo)kritički osvrt«, str. 34.

¹⁴ Isto, str. 34-35.

Zimmermanna (1929) i Josipa Teofila Harapina (1943).«¹⁵ Dakle, do danas nisu izvršeni čak ni oni zadaci koje baštinimo od Markovića (izraditi popis hrvatskih filozofa, pronaći njihova djela i prevesti ih na hrvatski jezik), a nekmoli oni koje su predložili Erna Banić-Pajnić i Ivan Peklić. Pritom je otežavajuća okolnost zacijelo i ta što je, suprotno očekivanjima, u posljednjih desetak godina sve manji broj onih istraživača koji su spremni odvažiti se na prouke hrvatske filozofske baštine, a postoji utemeljena bojazan da će njihov broj biti još manji.

Sada je, smatram, jasnije zbog čega hrvatska filozofska baština zaslu- žuje biti temom studentskog filozofskog simpozija. Za njezino istraživanje najosposobljeniji su, dakako, filozofi. Njihova pak upućenost u hrvatsku filozofsku baštinu, pa i ljubav te zainteresiranost za njezino istraživanje, uvelike počiva na pouci dobivenoj tijekom studiranja. Doprinos ovogodi- šnjeg studentskog simpozija bit će, smatram, ostvaren time što će današnja generacija osječkih studenata filozofije doznati, a onda u dijalogu sa svojim splitskim, riječkim i đakovačkim kolegicama i kolegama, rasvijetliti podatke o petnaestak hrvatskih filozofa. Pritom izuzetno raduje činjenica da su izla- ganjima obuhvaćena sva razdoblja povijesti hrvatske filozofije: obrađeni su Herman Dalmatin, koji je djelovao u 12. stoljeću, Ivan Stojković i Nikola Modruški, koji su djelovali u 15. stoljeću, zatim Frane Petrić, koji je dje- lovao u 16. stoljeću, Nikola Vitov Gučetić i Marko Antun de Dominis, koji su djelovali tijekom 16. i 17. stoljeća, potom Juraj Križanić, koji je djelovao u 17. stoljeću, Ruđer Bošković, koji je djelovao u 18. stoljeću, Ante Starče- vić, koji je djelovao u 19. stoljeću, pa Josip Stadler i Stjepan Zimmermann, koji su djelovali tijekom 19. i 20. stoljeća, Vanja Sutlić, koji je djelovao u 20. stoljeću, onda Blaženka Despot, Milan Kangrga i Nikola Skledar, koji su djelovali tijekom 20. i 21. stoljeća, a u jednom izlaganju obrađena su poli- tička promišljanja mladog autora Srećka Horvata. Zbog toga sam uvjeren da će studenti filozofije, bilo kao izlagači bilo kao slušači, na studentskom fi- lozofskom simpoziju o hrvatskoj filozofskoj baštini doznati prevažne podatke o hrvatskim filozofima i hrvatskoj filozofskoj prošlosti. Možda će nekima od njih upravo taj simpozij biti presudan za donošenje odluke o bavljenju is- traživanjima koja su usmjerena na hrvatske filozofe. Uostalom, Marković je smatrao da će nam, kada ih »izučimo i narodnim glasom oživimo«, hrvatski filozofi »koristiti mnogo: s njimi ćemo upoznavati Platona, Aristotela i Plo-

---

¹⁵ Davor Balić, »Umijeće sintetičkog prikaza hrvatske kulture«, *Prilozi za istraživanje hrvatske fi- lozofske baštine* 25 (1999), str. 231-250, na str. 231.

tina, s njimi krasno doba talijanske i u obće evropske renaissance, s njimi ćemo stupiti u uzvišeni hram umlja svjetskoga – ne doduše kao već domaći, nu premda kao kasne pridošlice, to bar s *častnim putnim* listom iz dobe duševnoga preporoda Evrope.«¹⁶ Osim toga, Marković je smatrao i to kako »nema dvojbe, da samo onaj narod, koji si je stekao domovinu misli, prisvojio si je čvrsto i svoju tvarnu domovinu.«¹⁷

Dakle, zadataka je mnogo. Brojna djela hrvatskih filozofa potpuno su neistražena. Uz to, u djelima mnogih hrvatskih mislilaca nezamijećena je ili, još točnije, neistražena filozofska sastavnica. Zbog toga se o tim misliocima danas poučava isključivo kao o, primjerice, teolozima, ekonomistima ili književnicima. Osim toga, europska recepcija hrvatskih filozofa prikazana je sporadično, premda su mnogi još za svojega života obrađeni u zasebnim natuknicama biografskih leksikona i srodnih im izdanja. Je li moguće pronaći krivca za neprimjereno stanje istraženosti hrvatske filozofske baštine? Čini se da je moguće, pri čemu smatram da najtočniji odgovor na to pitanje donosi Krešimir Čvrljak u posljednjim rečenicama svoje monografije *Uvod u filozofiju renesanse: Renesansna filozofijska mišljenja ususret filozofiji iz 2008. godine*. U toj monografiji Čvrljak je zapisao i sljedeće rečenice: »Po prašnjavim i davno nedirnutim policama knjižnica nalazimo dokaz za dokazom, svjedodžbu do svjedodžbe što smo sve Europi dali u oblikovanju njezina duha, razvoja i napretka na svim poljima duha i uma. Ta Europa, međutim, danas o nama šuti, točnije rečeno, prešućuje nas. Zašto? Mrtvi su za života kazali svoje. Za Europu je napravljen tek jedan dio posla. Za recepciju su potrebni posrednici. A to smo mi. I tu se sad javlja problem. Za sve načinjeno, propušteno i olako shvaćeno Europa strogo i neumoljivo kažnjava na već opisani način. S pravom i razlogom.«¹⁸ Stoga je, smatram, nužno poduhvatiti se sustavnog istraživanja hrvatske filozofske baštine, jer promišljanja hrvatskih filozofa nisu važna samo zato da bi hrvatski narod, kako kaže Marković, »stekao domovinu misli«, nego i zato da bismo doznali još više o doprinosu hrvatskih filozofa razvoju europske filozofske misli.

Davor Balić

---

¹⁶ Marković, »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«, str. 273.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Krešimir Čvrljak, »Drugi dio: Hrvatska u europskoj ili europska u hrvatskoj filozofiji renesanse«, u: Krešimir Čvrljak, *Uvod u filozofiju renesanse: Renesansna filozofijska mišljenja ususret filozofiji* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji / Rijeka: Matica hrvatska – Ogranak u Rijeci, 2008), str. 303-412, na str. 411.

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Program simpozija

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

P R O G R A M

PETAK, 17. svibnja 2013.

Svečana dvorana Filozofskog fakulteta, Lorenza Jägera 9, Osijek

9.00 – 9.10 Pozdravne riječi i otvaranje simpozija

- izv. prof. dr. sc. **Željko Senković**, voditelj Odsjeka za filozofiju
- prof. dr. sc. **Ana Pintarić**, dekanica Filozofskog fakulteta

Uvodna izlaganja

Predsjedavaju: Dajana Paprić i Slaven Lendić

9.10 – 9.30 **Davor Balić** (Osijek): Kratak prikaz stanja istraženosti hrvatske filozofske baštine

9.30 – 9.50 **Vladimir Jelkić** (Osijek): Matoševa recepcija Nietzschea

9.50 – 10.00 *Pauza*

Predsjedavaju: Emanuela Kuliš i Željko Senković

10.00 – 10.15 **Demian Papo** (Osijek): Filozofski oslonac pri pokušaju osnivanja dubrovačkog učilišta u Stojkovićevo govoru *Erit tibi gloria* (1424)

10.15 – 10.30 **Damir Sekulić** (Osijek): *Dijalog o sreći smrtnika* Nikole Modruškog

10.30 – 10.45 **Dajana Paprić** (Osijek): Gučetićeva filozofija odgoja i obrazovanja iz perspektive kritičke pedagogije

10.45 – 11.00 *Rasprava*

11.00 – 11.15 *Pauza*

Predsjedavaju: Ana Grgić i Vladimir Jelkić

11.15 – 11.30 **Emanuela Kuliš** (Osijek): Stjepan Zimmermann: »Filozofijska ideologija Tome Akvinskog«

11.30 – 11.45 **Željko Filajdić** (Đakovo): Josip Stadler: novoskolastički filozof s margine udžbenika

11.45 – 12.00 **Suzana Maslač** (Bizovac/Wien): Odnos filozofije prema religiji i znanosti u mišljenju Nikole Skledara

12.00 – 12.15 *Rasprava*

12.15 – 12.30 *Pauza*

Predsjedava: Hrvoje Potlimbrzović

12.30 – 13.00 **Predstavljanje članaka o hrvatskoj filozofskoj baštini u časopisu *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* (2012).**

Članke uvrštene u *Cris* predstaviti će **Dajana Paprić** i **Slaven Lendić**

13.00 – 13.30 **Osnivačka skupština Udruge studenata filozofije u Osijeku**

13.30 – 14.30 *Pauza*

Predsjedavaju: Ivana Ravnjak i Marijan Krivak

14.30 – 14.45 **Antonio Shala** (Osijek): Uloga zakonodavca u Petrićevu spisu *Sretan grad (La citta felice)*

14.45 – 15.00 **Mate Božić** (Split): Politička filozofija Marka Antuna de Dominisa

15.00 – 15.15 **Marin Stolica** (Split): Politička filozofija Jurja Križanića u djelu *Politika ili Razgovori o vladalaštvu*

15.15 – 15.30 **Slaven Lendić** (Osijek): Pojam političkog u pravnoj filozofiji Ante Starčevića

15.30 – 15.45 *Rasprava*

15.45 – 16.00 *Pauza*

Predsjedavaju: Martina Žeželj i Demian Papo

16.00 – 16.15 **Ana Grgić** (Osijek): Prisutnost astronomije u djelu *De essentiis* Hermana Dalmatina

16.15 – 16.30 **Branimir Kurmaić** (Osijek): Boškovićeve stajališta o prostoru i vremenu u epu Benedikta Staya

16.30 – 16.45 *Rasprava*

16.45 – 17.00 *Pauza*

Predsjedavaju: Suzana Maslač i Antonio Shala

17.00 – 17.15 **Luka Matić** (Osijek): O dvije recepcije Heideggerova rektorskog govora u Hrvatskoj

17.15 – 17.30 **Marina Šokić** (Osijek): Sutlićev dijalog s Heideggerom u djelu *Bit i suvremenost*

17.30 – 17.45 **Hrvoje Potlimbrzović** (Osijek): Sutlićevo razumijevanje pjesništva u djelu *Bit i suvremenost*

17.45 – 18.00 *Rasprava*

18.00 – 18.15 *Pauza*

Predsjedavaju: Marin Stolica i Luka Matić

18.15 – 18.30 **Nikolina Mijatović** (Osijek): Odnos čovjeka i tehnike u djelu *Humanitet tehničkog društva* Blaženke Despot

18.30 – 18.45 **Dražen Rastovac** (Rijeka): Kangrgina stajališta o radu

18.45 – 19.00 **Mario Radovanović** (Osijek): Srećko Horvat: politička korektnost i terorizam

19.00 – 19.15 *Rasprava*

19.15 – 19.30 **Završna rasprava i zatvaranje simpozija**

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Sažeci izlaganja

DAVOR BALIĆ

Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta

Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Kratak prikaz stanja istraženosti hrvatske filozofske baštine

Prema mišljenju većine istraživača hrvatske filozofske baštine, za utemeljenje historiografije hrvatske filozofije, a onda i za njezin najraniji program istraživanja, najzaslužniji je Franjo Marković (1845-1914), osnivač Katedre za filozofiju i prvi profesor filozofije na obnovljenom Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1874). Naime, u govoru održanom 1881. godine prigodom instalacije za rektora zagrebačkoga Sveučilišta, koji je otisnut pod naslovom »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«, Marković je ukazao na, kako kaže, »*filosofijske radnike sinove naše domovine u prošla četiri vieka*«. O važnosti njegova govora zacijelo svjedoči i tvrdnja koju je 1975. godine u »Uvodnoj napomeni urednika uz fotokopiju rektorskoga govora prof. Franje Markovića« izrekao Vladimir Filipović u prvom broju časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*: »prvi orijentacioni pokušaj sistematskog prikaza priloga nekih naših filozofskih pređa evropskoj filozofskoj misli«.

Osim što je izdvojio »*filosofijske radnike*«, Marković je u govoru odredio i »one pobude, koje nam današnjikom njihov rad podaje«, dakle odredio je zadatke koji stoje pred istraživačima hrvatske filozofske prošlosti. Pritom je smatrao da treba učiniti i, primjerice, sljedeće: izraditi popis hrvatskih filozofa, pronaći njihova djela i prevesti ih na hrvatski jezik. Inače, istraživači hrvatske filozofske baštine se s vremena na vrijeme očituju o izvršenju tih zadataka, pri čemu nerijetko predlažu i nove. Tako je, primjerice, Erna Banić-Pajnić u članku »Istraživanje hrvatske filozofije – (samo)kritički osvrt«, objavljenom 2005. godine, smatrala da treba učiniti i sljedeće: prikupiti rukopisnu građu, osnovati arhiv u kojem će se čuvati sva djela hrvatskih filozofa, objavljivati izvorna djela, njihove prijevode, kritička izdanja, kao i monografije o hrvatskim filozofima, izraditi bibliografiju radova o hrvatskoj filozofiji, raditi na filozofskoj terminologiji i napisati pregled povijesti hrvatske filozofije.

Dakle, kada stanje istraženosti hrvatske filozofske baštine sagledamo iz današnje perspektive, može se zaključiti da nisu izvršeni čak ni oni zadaci

koje baštinimo od Markovića, a kamoli oni koje je predložila Banić-Pajnić. Ipak, takvo stanje istraženosti nimalo ne začuđuje, posebice ukoliko imamo na umu da je izrazitije proučavanje nauka hrvatskih filozofa započelo tek u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća. Brojna djela hrvatskih filozofa još uvijek su potpuno neistražena. Uz to, u djelima mnogih hrvatskih mislilaca nezamijećena je ili, još točnije, neistražena filozofska sastavnica. Zbog toga se o tim misliocima danas poučava isključivo kao o, primjerice, teolozima, ekonomistima ili književnicima. Osim toga, europska recepcija hrvatskih filozofa prikazana je sporadično, premda su mnogi još za svojega života obrađeni u zasebnim natuknicama biografskih leksikona i srodnih im izdanja. Stoga je, smatram, nužno poduhvatiti se sustavnog istraživanja hrvatske filozofske baštine, jer promišljanja hrvatskih filozofa nisu važna samo zato da bi hrvatski narod, kako kaže Marković, »stekao domovinu misli«, nego i zato da bismo doznali još više o doprinosu hrvatskih filozofa razvoju europske filozofske misli.

MATE BOŽIĆ

student 2. godine diplomskoga studija filozofije i povijesti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Politička filozofija Marka Antuna de Dominisa

Senjski biskup i splitski nadbiskup Marko Antun de Dominis (1560-1624), bio je, kao što doznajemo iz monografije *Žanrovi hrvatske filozofske baštine od 15. do 18. stoljeća* koju je napisao Ivica Martinović, »posljednji prvak kasnorenesansne prirodne filozofije i prvi prvak barokne političke filozofije.« Iz iste monografije doznajemo i to da je 1606. godine »napisao dijalog *Martellino* o naravi crkvene i svjetovne vlasti«, kao i to da se tim spisom »među prvima uključio u ‘rat spisima’ (*guerra delle scritture*), da se poslužimo izričajem Paola Sarpija, što se razbuktao nakon što je 17. travnja 1606. papa Pavao V. interdiktom udario Mletačku Republiku, a Senat 6. svibnja ‘izopćenje ocijenio nepravednim, nevaljanim i ništetnim.’«

Prema Martinovićevu mišljenju, »razlikujući po naravi crkveno poslanje i državnu vladavinu, de Dominis je već u *Martellinu*, ne bez igre riječima, otkrio svoje reformatorsko nadahnuće: *reformar la corte deformata di Roma*.« Uz to, nastavlja Martinović, »ideje koje je tek natuknuo u tom kratkom dijalogu razradio je u dvama kasnijim djelima: u polemičkom odgovoru *Admonitio* (1606) kardinalu Cesareu Baroniju na njegov spis *Paraenesis ad Rempublicam Venetam* (1606) i na teorijskoj razini u šestoj knjizi svoje ekleziološke sinteze *De republica ecclesiastica* (1620), u kojoj je sustavno obrazložio svoju zamisao o ‘aristokratskom’ ustroju crkvene vlasti.« Martinović tvrdi da je de Dominis najbolje stranice iz političke filozofije ugradio »u šestu knjigu *De republica ecclesiastica*, gdje raspravlja upravo o odnosu svjetovne i crkvene vlasti s pomoću deset temeljnih teza«. Taj tezarij iz političke filozofije splitski nadbiskup je, zaključuje Martinović, »produbio u polemici s Franciscom Suárezom o njegovu djelu *Defensio fidei catholicae* (1613), koju je pridodao šestoj knjizi *De republica ecclesiastica*, napose u opsežnom trećem poglavlju ‘U vremenitim stvarima rimski papa nema nikakvu vlast nad kraljevima.’«

ŽELJKO FILAJDIĆ

student 2. godine integriranog Filozofsko-teološkog studija u Đakovu
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Josip Stadler: novoskolastički filozof s margine udžbenika

Hrvatski novoskolastički filozof Josip Stadler (1843-1918) još uvijek se rijetko obrađuje u okviru istraživanjā koja su posvećena hrvatskoj filozofskoj baštini. Doduše, ne zaobilazi ga se u nabrananjima uz one hrvatske filozofe koji su obilježili pojedinu filozofsku orijentaciju ili razdoblje, ali to ne omogućava primjeren uvid u njegov filozofski nauk. Naime, o Stadleru se najčešće govori i piše kao o prvom vrhbosanskom nadbiskupu te značajnoj osobnosti za Crkvu, nego kao o filozofu. Međutim, njegov filozofski rad, iako uglavnom interpretativne naravi, bio je itekako važan i utjecajan za sve sfere koje su tijekom 19. stoljeća na bilo koji način bile povezane s filozofijom.

U svojem izlaganju ukazat ću na Stadlerov filozofski opus, a koji se ponajviše očituje u spisateljskoj djelatnosti, koja je, pak, vrlo usko povezana s njegovom karijerom profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, pa je, očekivano, usmjerena na novoskolastičku orijentaciju. U izlaganju ću zato ukratko istaknuti i najvažnija obilježja novoskolastike, točnije prikazat ću oblik i svrhu novoskolastike u Stadlerovu mišljenju. Stadler je, naime, u filozofiji promišljao o područjima i temama koje su karakteristične upravo za novoskolastiku, pri čemu je nužno naglasiti izvornost njegova mišljenja. Uz to, Stadler je mislilac koji je bio uronjen u javno-društvene i akademske procese svojega doba. To, dakako, vrijedi i za njegovo bavljenje filozofijom, pa ne čudi da je bio poznanik s mnogim onodobnim filozofima, ali i pod njihovim utjecajem, i to bilo da govorimo o talijanskim (studirao je u Rimu) bilo o hrvatskim filozofima.

Na temelju navedenoga, moje izlaganje ima i nakanu potaknuti daljnji interes za proučavanje Stadlerove filozofske misli, kao i produbljivanje njegova filozofskog nauka. Naposljetku, samo će tako biti moguće prevladati dojam da je riječ o misliocu koji, nažalost, najčešće zauzima tek margine hrestomatija, udžbenika i povijesno-filozofskih prikaza.

ANA GRGIĆ

studentica 3. godine preddiplomskoga studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Prisutnost astronomije u djelu *De essentiis* Hermana Dalmatina

Oduševljenje arapskim svijetom i arapskom mišlju hrvatski srednjovjekovni filozof Herman Dalmatin (*Hermannus Dalmata / Sclavus / Secundus / de Carinthia*, 12. stoljeće) nedvojbeno je iskazao u svojem djelu *De essentiis* (*O bitima*) koje je dovršio 1143. godine. U njemu je sintetizirao zapadnu filozofiju, s kojom je bio upoznat tijekom studiranja u Chartresu te Parizu, i istočnu filozofiju, s kojom je bio upoznat zahvaljujući brojnim putovanjima te prevođenju arapskih spisa. Inače, čitavo djelo *De essentiis* isprepletено je Hermanovim shvaćanjima nastanka svemira, rasporeda planeta i života na Zemlji. Uz to, ono je spoj platonizma i kršćanstva te spoj Hermanovih znanja o arapskoj astronomiji i Aristotelovoj filozofiji prirode.

Hermanova slika svemira uvelike je nadahnuta djelom *Introductorium in astronomiam* (*Uvod u astronomiju*) arapskog filozofa Abu Ma'shara. Kao što 1990. godine izvještava Žarko Dadić u svojoj studiji »Herman Dalmatin kao znanstvenik«, Herman je zato i prihvatio učenje koje se »odnosi na gibanje Merkura i Venere oko Sunca«, ali i »zapostavio rotaciju Zemlje oko svoje osi«, što su prihvaćali mnogi novoplatonovci. Naime, hrvatski srednjovjekovni filozof je, tvrdi Dadić, »od arapskih autora, a posebno od Abu Ma'shara preuzeo aristotelovska shvaćanja utjecaja nebeskih krugova na Zemlju, a posebno astrološku interpretaciju«.

U izlaganju ću se usredotočiti na Hermanovo tumačenje nastanka svemira. Ono je u uskoj vezi s pet Aristotelovih rodova biti, dakle uzrokom (*causa*), gibanjem (*motus*), mjestom (*locus*), vremenom (*tempus*) te odnošajem (*habitudo*), ali i trima pojmovima preuzetih od Platona: *Isto* (*Idem*), *Različito* (*Diversum*) i *Srednje* ili *Miješano* (*Medium*). Kao što je u svojem članku »Recepcija arapske misli u filozofiji Hermana Dalmatina« iz 2008. godine zaključila Ivana Skuhala Karasman, »upravo je u djelovanju toga *Srednjega* vidljiva uloga astrologije u tumačenju nastanka svijeta Hermana Dalmatina.«

VLADIMIR JELKIĆ

Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta
Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Matoševa recepcija Nietzschea

Antun Gustav Matoš (1873-1914) je jedan od prvih hrvatskih književnika na kojega je njemački filozof Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900) svojim djelima imao snažan i trajan utjecaj. Naime, u cjelokupnoj Matoševoj raznovrsnoj spisateljskoj aktivnosti vrlo su očigledni motivi iz Nietzscheove filozofije, koji se mogu vrlo lako i jasno pratiti. Štoviše, ti motivi su toliko česti i prepoznatljivi da možemo tvrditi kako se radi o najvažnijem filozofskom utjecaju u Matoševu opusu.

U svojem izlaganju usmjerit ću se na Matoševe feljtone, polemike, pamflete i na njegovu korespondenciju, a ne na njegove prozne i poetsko-umjetničke tekstove. Tu redukciju učinio sam, dakako, namjerno, ponajprije zbog toga da izbjegnem raspravu o onim temama koje nisu isključivo filozofske, što pak ne znači da te teme smatram manje vrijednima ili nezanimljivima za ozbiljnu analizu.

Matoševo čitanje i razumijevanje Nietzscheova nauka temelji se na načinu koji je istovjetan onome koji prevladava u Europi tijekom prvog razdoblja recepcije Nietzschea, dakle u razdoblju od 1890. do 1930. godine. U to vrijeme Nietzsche je shvaćan kao filozof morala i kao kritičar kulture, čije djelo karakteriziraju imoralizam, antikiršćanstvo i nauk o nadčovjeku.

Dakle, Matoševa recepcija Nietzschea nedvojbeno je bila istovjetna onoj koju uočavamo u njegovih europskih suvremenika, s kojima je Matoš istodobno dijelio i ograničenja takve recepcije. Pritom smatram da je temeljni nesporazum u takvoj interpretaciji taj što je Nietzsche bio razumijevan isključivo kao nositelj moderniteta, a da u njegovoj filozofiji nisu uočavani sveprisutni i snažni momenti kritike cjelokupnoga projekta »moderne«. Čini se da je najbliže istini tvrdnja da Nietzsche, a posebice njegovi najraniji interpretatori i popularizatori (među kojima posebno mjesto zacijelo pripada Matošu) pod pojmom »moderna« razumijevaju različite stvari. Prema mojem mišljenju, to je prvi, ali ne i jedini nesporazum u vezi s Nietzscheom.

Naime, Matoš je Nietzschea čitao i razumijevao kao nastavljачa različitih filozofa i pisaca koji su mu prethodili. Primjerice, smatrao je da je

Nietzsche imoralist i skeptik poput Stendhala, a Schopenhauer »ničeovac prije Nietzschea«. Uz to, tvrdio je da Nietzsche spada među najbolje europske umjetnike i da mu je mjesto »u društvu Baudelairea, Verlainea i Ibsena«. Znači, Matoš je Nietzschea shvaćao kao dio jednog šireg duhovnog pokreta, koji je zdušno podržavao i želio prenijeti u onodobne hrvatske skućene i zaostale umjetničke, ali i političke prilike. Premda se Nietzscheovom mišlju nije bavio na sustavan način, ipak se može zaključiti da je Matoš ponudio zaokruženo shvaćanje Nietzschea, koje se, doduše, uvelike zasnivalo na ograničenjima rane recepcije Nietzschea u Europi, ali je, usprkos tome, poticajno i za današnjeg čitatelja.

EMANUELA KULIŠ

studentica 1. godine diplomskoga studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Stjepan Zimmermann: »Filozofijska ideologija Tome Akvinskog«

Stjepan Zimmermann (1884-1963) je jedan od najistaknutijih mislilaca i pisaca novoskolastičkoga duhovnoga kruga. Njegov doprinos hrvatskoj filozofskoj baštini nedvojbeno obilježavaju nastojanja za uspostavom hrvatske znanstvene i filozofske terminologije, kao i sastavljanje udžbenikā iz znanstvenih i filozofskih disciplina. Uz to, Zimmermann se bavio i uređivačkim poslovima, a pisao je i natuknice u *Hrvatskoj enciklopediji* te prve nacрте za filozofski rječnik.

Budući da je u jednom izlaganju gotovo nemoguće izložiti sav Zimmermannov opus, ovom ću se prilikom usmjeriti na članak »Filozofijska ideologija Tome Akvinskog«, koji je Zimmermann objavio 1927. godine u časopisu *Bogoslovska smotra*. U njemu je ukazao na važnost Tome Akvinskog (oko 1225-1274) za Crkvu, ali i za filozofiju. Štoviše, smatrao je da je Toma postavio »teoretske temelje za svu filozofiju«, jer je spojio Aristotelovu filozofiju s kršćanstvom te izgradio strog logički sustav primjeren dogmatskom tumačenju svijeta. U svojem članku Zimmermann je istaknuo da se Toma zalagao za jedinstvo uma i vjere, znanja i objave, filozofije i teologije. Osim toga, zastupao je i stajalište »da Tomina filozofija znači sistematsku sintezu spekulativnog duha s teološkom idejom kršćanstva«, pri čemu je glavnim sadržajem i najdubljim smislom Tomine filozofije izdvojio sljedeće: »Sve ono, što čovjek svojim saznanjem pronikne ili umovanjem dohvati na putu do objavom postavljenog vrhunarnog životnog cilja«.

Zbog povezivanja noetike (spoznajne teorije) s metafizikom, Zimmermann je Tominu filozofiju odredio kao specifičnu u odnosu »prema ostalim filozofskim naziranjima kroz svu historiju«. Kad se tome pridoda i Tomina kritička samostalnost te sistematičnost, kojom je Toma »misaono razradio i uskladio do idealne cjeline« cjelokupni dotadašnji, a različiti i nesređeni nauk, razlozi zbog kojih je Zimmermann promišljao o filozofskoj ideologiji Tome Akvinskog bivaju još razumljiviji.

BRANIMIR KURMAIĆ

student 1. godine diplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Boškovićeva stajališta o prostoru i vremenu u epu Benedikta Staya

Uz ep *Philosophiae recentioris ... versibus traditae libri decem* Benedikta Staya (*Benedictus Stay*, 1714-1801) iz 1755. godine, a u kojem je Stay opjevao Newtonovu i Boškovićevu filozofiju prirode, znameniti dubrovački mislilac Ruder Bošković (1711-1787) priložio je dvije dopune. Prvu dopunu naslovio je *De spatio ac tempore (O prostoru i vremenu)*, a drugu *De spatio et tempore, ut a nobis cognoscuntur (O prostoru i vremenu kako ih mi spoznajemo)*. U dopuni *De spatio ac tempore* Bošković je obradio ontološku prirodu prostora i vremena, odnosno prostor i vrijeme *apriori*, dok je u dopuni *De spatio et tempore, ut a nobis cognoscuntur* obradio prostor i vrijeme kako ih mi spoznajemo, odnosno prostor i vrijeme *a posteriori*.

U izlaganju ću se usmjeriti na tumačenje Boškovićeva nauka o prostoru i vremenu, pri čemu ću ukazati i na sastavnice zbog kojih se može smatrati da je Bošković tim svojim naukom doprinio području filozofije prirode. Naime, Bošković je uveo novi i za njegovu teoriju ključan »način postojanja«, zahvaljujući kojem je obradio problem postojanja i međusobnog djelovanja prostora i vremena. Boškovićeva teorija prostora i vremena pretpostavlja da sile mijenjaju privlačno djelovanje u odbojno i obrnuto, a isključivo na temelju udaljenosti čestica materije koje su u interakciji, što se u potpunosti uklapa u njegovu teoriju sila i čini nastavak njegova dotadašnjeg rada na području filozofije prirode. U dopunama epu Benedikta Staya razvio je vlastitu teoriju o prirodi prostora i vremena, koju je uklopio u svoju teoriju sila i time oblikovao vlastiti prirodnofilozofski sistem, ali i unaprijedio znanstvene teorije drugih velikih znanstvenika svojega vremena, kao što su Galileo Galilei i Isaac Newton. Bez obzira na vrijeme koje je proteklo od uspostave Boškovićevih teorija, njegova promišljanja, poput onih o neograničenosti prostora, odnosno svemira, aktualna su i danas.

SLAVEN LENDIĆ

student 2. godine diplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Pojam političkog u pravnoj filozofiji Ante Starčevića

Političar, publicist i filozof Ante Starčević (1823-1896), koji je u hrvatskoj povijesnoj i političkoj tradiciji ponajprije poznat kao »Otac Domovine«, te kao vođa i osnivač Stranke prava, bio je po pitanju položaja Hrvatske u Austro-Ugarskoj monarhiji antiunitarist i nacionalist. Starčevićev politički program i saborski govori do danas su ostali predmetom brojnih rasprava i različitih tumačenja, posebice zbog njegova radikalnog poimanja hrvatskog narodnog suvereniteta. Osim toga, brojne rasprave odnosile su se i na Starčevićeve kovanice »serboslav« i »magjarolac«, koje su ipak specifične za političke, a ne etničke kategorije. Inače, tijekom druge polovice 20. stoljeća tiskani su mnogi Starčevićevi saborski i politički govori, a naročito nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. Znanstvenoj i široj javnosti Starčević je nedvojbeno poznat kao političar i publicist. Međutim, usprkos političkom naslijeđu, pravaškoj tradiciji i glasovitim saborskim govorima, Starčevićeva promišljanja o filozofiji politike još uvijek nisu potpuno istražena. Ipak, njegova stajališta o pojmu »političkog« i o svrsi »političkog djelovanja«, nisu sasvim nepoznata. Za to je ponajprije zaslužan Pavo Barišić, istraživač hrvatske filozofske baštine koji je uvelike rasvijetlio Starčevićevu filozofiju prava i politike, objavivši i, primjerice, članke »Filozofija države Ante Starčevića« (1992), »Filozofija slobode Ante Starčevića« (1997), kao i monografiju *Filozofija prava Ante Starčevića* (1996).

Cilj izlaganja bit će ukazati na to da Starčević, osobito u svojim kraćim i manje poznatim »pamfletskim« djelima, iznosi autentičnu teoriju politike i političkog djelovanja, koja je po mnogočemu klasična i pod utjecajem grčke antike, posebice Aristotela. Također, izlaganje će pokazati da su najdublji temelji Starčevićevog filozofskog i političkog nazora inzistiranje na legitimnosti, legalnosti te političkom realizmu, a tek ponekad na revolucionarnim i prevratničkim tendencijama, kao i na jakobinstvu, koje mu se povremeno pripisuje.

Odnos filozofije prema religiji i znanosti u mišljenju Nikole Skledara

Kada je promišljao o religiji i znanosti, hrvatski filozof Nikola Skledar (1942-2011) je između tih dvaju područja redovito smještao filozofiju. Prvotno razgraničenije spomenutih područja pritom je sagledavao u njihovu trostruku odnosu, a koji je obuhvaćao sociologiju religije, filozofiju religije i teologiju. Te tri discipline Skledar je potom proučio s obzirom na njihov odnos prema religiji, kao kompleksnoj, štoviše, osebujnoj strukturi transcendentnog bića, pri čemu je biće smatrao konstitutivnim dijelom religije, a što, dakako, podrazumijeva i proučavanje odnosa prema vječnom životu u eshatonu.

Prema Skledarovu mišljenju, kada upotrebljavamo kritičko teorijsko-metodološku analizu kao pristup religiji, tada moramo poći trostrukim putem: putem razboritoga prosuđivanja, zatim putem kritičkoga bavljenja mogućnostima i granicama uma, ali i teorije prema religiji te, naposljetku, putem odnosa vjerovanja prema transcendentnom biću. Premda ti putovi nastoje objasniti religiju, na umu treba neprestano imati da svakoga od njih obilježava drugačija narav i metoda kojom nastoje objasniti religiju. Uz to, znanost je racionalna sfera duha, dok religijski odnos prema duhu uvelike počiva na izvanrazumskom, dakle a-racionalanom odnosu vjerovanja. U skladu s tim, znanost ne može dati konkretne, pa ni pouzdane odgovore na pitanja transcendentnoga objekta i na pitanja o mističnom sadržaju religije, zbog čega je, barem u onom bitnom, ne može ni oboriti, kao ni potvrditi.

Ovime sam ukazala na smjernice svojega izlaganja. U njemu ću, dakle, prikazati odnos filozofije prema religiji i znanosti, zatim obraditi odnos znanosti, posebice sociologije religije, prema religiji, potom ukazati na odnos filozofije i teologije prema religiji te istaknuti Skledarove zaključke o spomenutim znanstvenim područjima i disciplinama.

LUKA MATIĆ

student 1. godine diplomskoga studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

O dvije recepcije Heideggerova rektorskog govora u Hrvatskoj

Prema spoznajama koje je Branka Brujić, danas redovita profesorica Fakulteta političkih znanosti u mirovini, zabilježila 2008. godine u svojem članku »Prisutnost Heideggera u hrvatskoj filozofiji«, neprekidna recepcija filozofije Martina Heideggera (1889-1976) u Hrvatskoj zamjetna je od 1950. godine. Vodeći hrvatski recipijent Heideggerove filozofske misli pritom je nedvojbeno bio filozof Vanja Sutlić (1925-1989). Naime, upravo njegovim člankom »Egzistencijalistička filozofija M. Heideggera« iz 1950. godine započelo je razdoblje recepcije Heideggerove filozofije. Međutim, Heidegger je Sutliću bio važan misaoni sugovornik i u trima knjigama objavljenima tijekom Sutlićeva života: *Bit i suvremenost* iz 1967. godine; *Praksa rada kao znanstvena povijest* iz 1974. godine; *Kako čitati Heideggera?* iz 1989. godine.

Premda tek kao dodatak, u posljednjoj od tih knjiga, dakle u onoj koju je naslovio *Kako čitati Heideggera?*, Sutlić je u poglavlju »Mislilac i politika« razmotrio i Heideggerov politički angažman u Nacional-socijalističkoj radničkoj partiji Njemačke (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*), kao i njegov rektorski mandat u akademskoj godini 1933./34. Inače, govor »Samopotvrđivanje njemačkog univerziteta« (»Die Selbstbehauptung der deutschen Universität«), koji je Heidegger održao prilikom preuzimanja rektorske službe, na hrvatski jezik nije bio preveden sve do 1999. godine. Uz tekst tog govora prevoditeljica Dunja Melčić objavila je i studiju »Heidegger u svome vremenu«, u kojoj je, kao i Sutlić, tematizirala Heideggerov politički angažman i rektorsku službu.

U izlaganju ću analizirati recepciju Heideggerova rektorskog govora iz perspektive Vanje Sutlića i Dunje Melčić, pri čemu ću njihove stavove usporediti sa stavovima dvojice njemačkih filozofa, Heideggerovih učenika i biografa: Karla Löwitha (1897-1973) i Otta Pöggelera (1928). Uz to, a da bih omogućio razumijevanje recepcije rektorskog govora, prethodno ću izložiti osnovne crte nauka koji je u tom govoru Heidegger izrekao.

NIKOLINA MIJATOVIĆ

studentica 2. godine preddiplomskoga studija filozofije te hrvatskog jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Odnos čovjeka i tehnike u djelu *Humanitet tehničkog društva* Blaženke Despot

Blaženka Despot (1930-2001) je bila prva žena s prostora bivše države koja je nakon Drugog svjetskog rata doktorirala filozofiju. Svoju doktorsku disertaciju *Humanitet tehničkog društva* obranila je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani. Upravo će ta disertacija, koja je objavljena u Zagrebu 1971. godine pod nepromijenjenim naslovom, biti predmetom mojega izlaganja.

Polazišna točka autoričina razmatranja bilo je Marxovo nerazlikovanje prakse od rada. Naime, Despot je smatrala da je između prakse i rada potrebno uspostaviti onakvo razlikovanje kojim će se rad promatrati kao svrshodan, a praksa kao samosvršna. To implicira da je rad moment otuđenja, a praksa moment razotuđenja čovjeka. Prema stajalištima Blaženke Despot, čovjek pri radu biva korišten za izvanjski određenu svrhu, čime se otuđuje od svoje biti, dok se pri praksi odnosi spram slobode kao svoje biti.

Pored redukcije čovjekovih djelatnih mogućnosti na rad, Blaženka Despot je smatrala da je kapitalizam na instrument tuđe svrhe reducirao i tehniku. Tu redukciju nazvala je egzistencijalnom dimenzijom tehnike. Nasuprot tome, potencijal tehnike prepoznala je kao način bitka prakse. Prema njezinu mišljenju, time se otvara spekulativna dimenzija tehnike u kojoj je tehnika apsolutna, što se može iskazati sintagmom »slobodna tehnika« ili pak sintagmom »tehnička sloboda«.

Naposljetku, u svojoj disertaciji Despot je ispitala i mogućnosti razotuđenja. Kao opreku reduktivnom kapitalizmu pritom je postavila komunizam. Poimala ga je kao apsolutno biće u kojem se ostvaruje samosvršna djelatnost: praksa. Naime, Despot je bila uvjerena da će tako doći do onakva razotuđenja koje će pomiriti esenciju s egzistencijom. Jedna od posljedica tog razotuđenja ticat će se odnosa čovjeka i tehnike, budući da je, tvrdi Despot, tehnika istodobno svrha i instrument čovjekova ostvarenja slobode.

DEMIAN PAPO

student 1. godine diplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Filozofski oslonac pri pokušaju osnivanja dubrovačkog učilišta u Stojkovićevu govoru *Erit tibi gloria* (1424)

U izlaganju ću se usmjeriti na zastupljenost filozofske sastavnice u govoru koji je poznat pod naslovom *Erit tibi gloria* (*Bit će Ti na čast*), a koji je 1424. godine održao dubrovački mislilac Ivan Stojković (oko 1395-1443). Kao što doznajemo od Ivice Martinovića, jednog od istraživača hrvatske filozofske baštine, Stojković je »najplodniji hrvatski pisac 15. stoljeća«. Svoje stajalište Martinović je potkrijepio time što je ukazao na 111 različitih Stojkovićevih spisa, od kojih je više od njih osamdeset ubrojio u književnu vrstu govora i poslanice, dok je upravo govor *Erit tibi gloria* smatrao onim koji je »označio početak hrvatske renesanse.«

Naime, u govoru *Erit tibi gloria* Stojković je dubrovačkim vijećnicima predložio da se zauzmu za osnivanje dubrovačkog učilišta, pri čemu je izložio i discipline koje bi na njemu trebale biti zastupljene. U te discipline, predlaže Stojković, spadale bi teologija, filozofija, kao i prirodne znanosti (*scientia naturalis*). Očekivano, Stojković je pritom ukazivao na važnost vjere, koju je smatrao temeljem spoznaje. Ipak, u govoru se zalagao i za proširenje spoznaja, koje se, prema njegovu mišljenju, na novoosnovanom učilištu mogu ostvariti proučavanjem filozofije i prirodnih znanosti. Iz Stojkovićeva govora može se doznati da bi se poučavanje filozofije trebalo temeljiti na naucima Aristotela, Tome Akvinskog, Platona i Augustina.

Uz to, Stojković je u govoru izložio i metodološke pristupe na kojima bi počivala nastava na učilištu. Riječ je o četirima pristupima. Prvi se temelji na objašnjavanju, drugi na dodavanju određenih znanja postojećima, treći na osnaživanju vjere, dok bi se četvrti, predlaže Stojković, trebao temeljiti na spoznaji suprotnosti. Dva od tih pristupa, točnije drugi i četvrti, dubrovački je dominikanac pritom potkrijepio Aristotelovim naukom.

DAJANA PAPRIĆ

apsolventica diplomskog studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Usporedba Gučetićeve filozofije odgoja i obrazovanja s teorijama kritičke pedagogije

Hrvatski renesansni filozof Nikola Vitov Gučetić (1549-1610) objavio je 1589. godine u Veneciji spis pod naslovom *Governo della famiglia* (*Upravljanje obitelji*). Začudo, hrvatski prijevod tog spisa, koji je priredio i komentirao Marinko Šišak, a s talijanskog izvornika na hrvatski jezik prevela Maja Zanimović, prvi je puta objavljen tek 1998. godine. Kada su se bavili njegovom analizom, dosadašnji su istraživači hrvatske filozofske baštine spis najčešće smatrali dijelom Gučetićevih promišljanja o filozofiji politike, u sklopu koje je, a po uzoru na Aristotela, hrvatski filozof nastojao obuhvatiti područje ekonomije, posebice one koja se odnosi na vođenje kućanstva i obiteljskog gospodarstva. Inače, recepcija spisa *Governo della famiglia* je višestruka. Kao što je naglasio Davor Balić u svojoj prosudbi hrvatskog prijevoda spisa, vrijednost Gučetićevih stajališta prepoznali su i istraživači povijesti ekonomije, povijesti hrvatske književnosti, te pedagoških znanosti.

Prema mišljenju Ljerke Schiffler, koja je 1977. godine objavila monografiju *Nikola Gučetić*, u svojem dijalogu sa Stjepanom Bunićem Gučetić je zastupao stajalište da je obitelj središte društvenog života. Kada je, pak, naučavao o odgoju i obrazovanju djeteta, uvelike se oslanjao na antičke filozofe, posebice na Aristotela i njegovo djelo *Politika*. Osim na Aristotelova djela, prilikom izlaganja svojeg pedagoškog nauka pozivao se i na Platonova djela, ponajprije na *Zakone* i *Državu*, zatim na Senekin spis *O dobročinstvima* i na Ciceronov spis *O dužnostima*.

U izlaganju ću se usmjeriti na Gučetićevo tematiziranje odgoja i obrazovanja u njegovu spisu *Governo della famiglia*. Uz to, Gučetićev pedagoški nauk usporedit ću sa stajalištima kritičke pedagogije koja, prema mišljenju Rachel Dowty, američke sociologinje i istraživačice kritičke pedagogije, obrazovanje promatra kao proces čovjekove društvene, kulturne, političke i osobne preobrazbe.

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

student 3. godine preddiplomskoga studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Sutlićevo razumijevanje pjesništva u djelu *Bit i suvremenost*

U izlaganju ću govoriti o shvaćanju pjesništva koje je u svojem djelu *Bit i suvremenost* iz 1967. godine iznio suvremeni hrvatski filozof Vanja Sutlić (1925-1989). Sutlić je pjesništvo razumijevao kao samu bit umjetnosti, a ne tek kao umjetničku vrstu ili književni rod. Svoj doživljaj pjesništva pritom je nastojao temeljiti na grčkom doživljaju, dakle kao »proizvođenje« (ποίησις), posebice u smislu sabiranja i sačinjavanja u djelo onoga po čemu jesu čovjek i sva bića. No, Sutlić je svoja stajališta o pjesništvu zasnivao i na Heideggerovoj ideji otvorenosti čovjeka prema svemu što ga nadilazi i po čemu jest čovjekom. Heideggerov utjecaj na Sutlićevo mišljenje očitovao se i u isticanju Friedricha Hölderlina, kao primjera istinskoga pjesništva.

Druga tema o kojoj ću izlagati, a koju je Sutlić također obradio u djelu *Bit i suvremenost*, tiče se odnosa pjesništva i filozofije. Naime, Sutlić je pjesništvo i filozofiju razumijevao kao temeljne pristupe čovjeka prema svemu što jest. Štoviše, smatrao je da se u odnosu pjesništva i filozofije otvara bitno pitanje kojim čovjek izlazi iz puke faktičnosti života i ulazi u izvornost postojanja svih bića. Prema Sutlićevu mišljenju, to pitanje je istodobno povijesno i suvremeno, jer se onaj tko pita nužno uklapa u zbivanje biti vremena.

Povijesni karakter pitanja, nastavlja Sutlić, čovjeka dovodi na prijelaz između stare povijesti, koju odlikuje otuđenost, i nove povijesti, koju odlikuje zavičajnost. Dakako, Sutlić je razlikovao filozofiju od pjesništva: filozofija uvijek teži za onim što joj izmiče, zbog čega je otuđena, dok pjesništvo odjelovljuje bit svega što jest u povijesnom svijetu, zbog čega je moment prakse koji mijenja svijet. Smatram da se upravo u tako poimanoj razlici nalaze nove perspektive filozofije i pjesništva.

MARIO RADOVANOVIĆ

student 2. godine diplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Srećko Horvat: politička korektnost i terorizam

Srećko Horvat (Osijek, 1983) je živopisan fenomen na hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj sceni. U svojoj dosadašnjoj karijeri poznat je kao plodan pisac, prevoditelj s njemačkog i engleskog, zatim kao suosnivač Subversive Film Festivala i Subversive Foruma, te kao direktor Međunarodne konferencije i Subversive Foruma.

Svoja filozofska djela Horvat uvelike temelji na semiologiji (proučavanju znakovnih sustava), koju koristi zato da bi obradio i, primjerice, odnos moći u globalističkim neoliberalnim društvima. Filozofi na koje se najčešće poziva su Friedrich Nietzsche (1844-1900), Roland Gérard Barthes (1915-1980) i Jean Baudrillard (1929-2007), a svojim stilom i pristupom često polarizira publiku, što se može iščitati iz optužbi za diletantizam, neozbiljnost i pozerstvo, koje mu je svojedobno uputio novinar Denis Kuljiš.

Čitajući Horvata, zamjetno je da su njegova stilska i metodološka obilježja, poput munjevitog skakanja s teme na temu, ukazivanja na ideološku podlogu u filmovima i pop kulturi, te sklonosti uporabi primjera iz svih elemenata života, podudarna s metodama slovenskog filozofa Slavoj Žižeka. U izlaganju ću se usredotočiti na tematiku dviju Horvatovih knjiga: *Protiv političke korektnosti* iz 2007. i *Diskurs terorizma* iz 2008. godine. Obje knjige poručuju da se tragični povijesni događaji mogu u političkom diskursu koristiti kao oruđe vladajućega sistema za postizanje ciljeva koji će ga održati. U prvoj knjizi Horvat ukazuje na odnose moći koji su vidljivi u nazivima za manjine, te na načine prisvajanja i pretvaranja tih naziva u političko oruđe. U drugoj se, a na tragu Baudrillardovih teza o »Teroru« (*terror*) koji može vrebati bilo gdje, bavi sklonošću tog istog sistema da proizvodi svojeg novog velikog neprijatelja iz fikcije, traume i strahova, čime terorizam postaje univerzalan i banalan pojam (*signifié*) za različite ideologije i događaje.

DRAŽEN RASTOVAC

student 3. godine preddiplomskoga studija filozofije i povijesti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

Kangrgina stajališta o radu

»Samo radom i borbom čovjek izlazi iz životinjskog carstva.« Nakon tog stajališta, Milan Kangrga (1923-2008) je rad odredio kao djelatnost »u kojoj se zbiva prisvajanje prirode po čovjeku i za čovjeka«. Problem s kojim se Kangrga pritom susreće odnosi se na sukob između onih vrsta rada koje bi mogle iznijeti teret čovjekova izdvajanja iz životinjskog carstva. Taj problem očituje se u pokušaju da se odgovori na sljedeće pitanje: kakav je to rad koji nas izdvaja iz životinjskog carstva, a prirodu podčinjava čovjeku?

Navedenim temama Kangrga se bavio u djelu *Etički problem u djelu Karla Marxa: kritika moralne svijesti* iz 1963. godine, u kojem je ponudio dva moguća odgovora. Jedan od njih odnosio se na to da čovjeka od životinjskog carstva odvaja ona vrsta rada koja vrši funkciju misaonog (duhovnog) rada. Prema Kangrginu mišljenju, taj odgovor je bliži Hegelovu nauku. Odgovor koji je Kangrga smatrao bližim Marxovu nauku bio je taj da nas od životinja odvaja, ali i prirodu podčinjava ljudima, ona vrsta rada čija je posljedica produktivnost, a koja je rezultat fizičkog ili predmetnog rada.

U izlaganju ću ukazati na pozitivne i negativne strane obaju stajališta, a zbog nastojanja da prikažem i analiziram smjer argumentacije kojom se Kangrga poslužio. Pritom ističem da je Kangrga stao na Marxovu stranu: od životinja nas odvaja produktivni ili fizički rad. Inače, ispravnost Kangrgina priklanjanja Marxovim stajalištima potvrđuje i teoretičar marksizma Gerald Allan Cohen (1941-2009) u svojem djelu *Karl Marx's Theory of History: A Defence* iz 1978. godine. U tom djelu Cohen je analizirao stupanj razvijenosti do koje nas je doveo produktivni ili fizički rad, a posebice način kojim je fizički rad pomogao preoblikovanju prirode u našu korist. Premda se egzaktna distinkcija između fizičkog i misaonog rada može naći vrlo teško, naročito onda ukoliko se priklonimo Kangrginu stajalištu, iz izlaganja će biti jasno da je upravo fizički rad presudan za odvajanje čovjeka od životinjskog carstva.

DAMIR SEKULIĆ

student 2. godine preddiplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Dijalog o sreći smrtnika Nikole Modruškog

Hrvatski renesansni mislilac Nikola Modruški (*Nicolaus Modrus/s/iensis*, prije 1427-1480) autor je spisa *De mortalium felicitate dialogus* (*Dijalog o sreći smrtnika*). Prema današnjim spoznajama, Modruški je spis napisao između 1463. i 1464. godine i on je njegov spisateljski prvijenac te najvažnije filozofsko ostvarenje. Uz to, a što doznajemo iz monografije *Žanrovi hrvatske filozofske baštine od 15. do 18. stoljeća* (2011) koju je napisao Ivica Martinović, spisom *De mortalium felicitate dialogus* Modruški je »postao začetnikom gnoseološkog diskursa u Hrvata«, ali i »rodonačelnikom dijaloga – najomiljenijeg žanra među hrvatskim renesansnim filozofima.«

U svojem spisu Modruški se usmjerio na jedno od ondašnjih važnijih filozofsko-teoloških pitanja: može li čovjek bez Objave spoznati svoju vrhunarnu svrhu ili svoju sreću? Prema stajalištima hrvatskog renesansnog mislioca, čovjek Boga može spoznati i naravnim (prirodnim) putem. Ta tvrdnja slijedi i iz studije »Modruški o ljudskoj sreći kao sreći smrtnika« (1995) koju je napisala Erna Banić-Pajnić. Iz te studije doznajemo da se spis Modruškog »sastoji u tome da se dokaže kako se 1/ do spoznaje upravo tako izloženog cilja [sreće smrtnika koja se sastoji od otvorenog i jasnog gledanja božanskog veličanstva (*felicitatem in aperta claraque divinae maiestatis visione sitam*)] čovjek može uzdići vlastitom moći spoznavanja, tj. 'prirodnim putem' te 2/ kako je naravnim dokazima moguće dokazati mogućnost takve spoznaje«.

Inače, prema naslovu bi se moglo zaključiti da je spis etičke naravi (sreća čovjeka). No, ta odredba vrijedi samo za početak, jer u spisu ipak prevladava gnoseološka komponenta. Naime, Modruški se ponajviše usmjerio na sustavno izlaganje razlogā o tome da je čovjeku moguće vlastitim snagama spoznati Boga.

ANTONIO SHALA

student 1. godine diplomskoga studija filozofije te engleskoga jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Uloga zakonodavca u Petrićevu spisu *Sretan grad (La citta felice)*

Renesansa je u svemu, pa tako i u filozofiji, svojim uzorom smatrala antičku Grčku. Sukladno tome, hrvatski renesansni filozof Frane Petrić (lat. *Franciscus Patricius*, tal. *Francesco Patritio*, 1529-1597) je u povijesti filozofije ostao zapamćen kao predani platonovac, ali i kao vatreni antiaristotelovac. Unatoč toj činjenici, u njegovom mladenačkom etičko-političkom spisu *Sretan grad (La citta felice)*, koji je završio 1551., a objavio 1553. godine, zamjetan je utjecaj Aristotelove *Politike* koja je filozofu s otoka Cresa uvelike služila kao obrazac i nit vodilja. Također, u spisu je, doduše u manjoj mjeri, prisutan i utjecaj Platonova nauka, posebice onoga koji je izložen u *Državi*.

Inače, mišljenja o zastupljenosti utopizma u Petrićevu spisu su među istraživačima hrvatske filozofske baštine podijeljena. Neki od njih, primjerice Lino Veljak i Mislav Kukoč, smatraju da je *Sretan grad* spis savjetodavne naravi, dok ga, primjerice, Lawrence E. Hough smatra isključivo utopijskim spisom. U svakom slučaju, Petrić se, premda poprilično sažeto, očitovao o brojnim temama vezanima za besprijekorno funkcioniranje jednoga grada, kao i o omogućavanju blaženstva njegovih građana.

Kada je promišljao o stanovnicima, Petrić je grad podijelio na dva velika dijela, od kojih je, kako piše, »jedan radnički i bijedan, a drugi gospodski i sretan.« Sretan grad je svrhovit, a cilj mu je postizanje blaženstva njegovih građana. Crešanin je smatrao da su za ostvarivanje sreće u gradu nužna tri uvjeta, od kojih jedan pripada vanjskim uvjetima, kao što su, primjerice, položaj grada i idealan broj građana. No, preostala dva Petrićeva uvjeta ipak valja smatrati važnijima: odgovornost zakonodavca prema građanima i uloga zakonodavca u odgoju mladih. Uloga zakonodavca u *Sretnom gradu* sastoji se od upućivanja na vrlinu, zatim od pomnog konstruiranja zakonskih odredbi o odgoju mladih za vrline te, u konačnici, od potpuna ostvarenja života u vrlini i sreće građana.

MARIN STOLICA

student 2. godine diplomskoga studija filozofije te hrvatskog jezika i književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Politička filozofija Jurja Križanića u djelu *Politika ili Razgovori o vladalaštvu*

Juraj Križanić (1618?-1683), jedan od najsvestranijih hrvatskih mislilaca 17. stoljeća, dobio je zasluženno mjesto u kulturnoj povijesti tek dugo nakon svoje smrti. Kasna recepcija njegova nauka ne treba čuditi, budući da je bio idealist i vizionar čije »transnacionalne« težnje nisu bile prepoznate od njegovih suvremenika. Naime, Križanić je nastojao izmiriti sve slavenske narode, pri čemu izdvajam njegovu ideju crkvenog sjedinjenja svih Slavena.

Križanićev opsežan opus uvelike se temelji upravo na ideji »sveslavenstva« i ideji ekumenizma. To ponajprije dolazi do izražaja u djelu *Politika ili Razgovori o vladalaštvu*, koje je, prema mišljenju brojnih istraživača, najvažnije Križanićevo djelo. Napisano je na »općeslavenskom« jeziku, a nastalo je u razdoblju od 1663. do 1666. godine i obuhvaća trilogiju o, kako stoji u »Predgovoru« djela, »vladarevu bogatstvu, moći i mudrosti«. Premda se iz naslova očekuje da će djelo biti pisano u formi dijaloga, iz monografije *Žanrovi hrvatske filozofske baštine od 15. do 18. stoljeća*, kojoj je autor Ivica Martinović, doznajemo da je Križanić dijaloge utkao tek »u treći dio svojih *Razgovora*«. Uz to, a što također doznajemo od Martinovića, »cijeli se Križanićev rukopis odlikovao strogom strukturom rasprave, s podjelom na naslovljene *razdele* i podpodjelom na numerirane paragrafe.«

U izlaganju ću se usmjeriti na prikaz političko-filozofskih tema u djelu *Politika ili Razgovori o vladalaštvu*. Premda je tek u trećem dijelu, baveći se pritom žanrovima primijenjene politike (primjerice, model careva govora podanicima ili nacrti zakona o pravima podanika), započeo sa sustavnim izlaganjem političke filozofije, Križanić je čitavo djelo prozeo političko-filozofskim promišljanjima. Dakle, u izlaganju ću ukazati na političko-filozofsku sastavnicu u djelu, ali i na obrazloženje tvrdnje koju sam zapisao u prvoj rečenici ovoga sažetka: Križanić je jedan od najsvestranijih hrvatskih mislilaca 17. stoljeća.

MARINA ŠOKIĆ

studentica 2. godine diplomskoga studija filozofije i pedagogije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Sutlićev dijalog s Heideggerom u djelu *Bit i suvremenost*

Poticaj za izlaganje pronašla sam u dijalogu koji je Vanja Sutlić (1925-1989) u svojem djelu *Bit i suvremenost* iz 1967. godine ostvario s Martinom Heideggerom. Naime, Sutlić je smatrao da se Heideggerova stajališta mogu tumačiti iz suvremene perspektive. U izlaganju ću ukazati na razloge koji su Sutlića ponukali na dijalog s Heideggerom, kao i na Sutlićeve odgovore kojima je nastojao razriješiti pitanja koja se tiču suvremenog čovjeka.

Pišući *Bit i suvremenost*, Sutlić je promišljao o smislu bitka i analizi egzistencije, pri čemu je isticao da smisao bitka uvelike ovisi od egzistencijalne analitike, odnosno od apriornog okvira razumijevanja bitka iz perspektive egzistencije čovjeka. Prema Stuliću, kada »Ništa« tematiziramo kao iskustvo koje se temelji na »Strahu«, mi mislimo na onakvo stanje ljudske egzistencije u kojem je sadržan »Svijet«. Naime, smatrajući da se »bitak-u-svijetu« temelji na »Strahu«, Sutlić je cjelinu *tubitka* odredio kao ono što je konačno, ali i kao ono što je u njega ubačeno i u njemu upućeno na posljednju mogućnost: smrt. Na taj način Sutlić je izdvojio, a onda i predložio rasvjetljenje problema prisutnog u Heideggerovu nauku, dakle problema koji se odnosi na nadilaženje relacije između subjekta i objekta.

Uz to, smatrajući da filozofija ne smije biti ravnodušna na vrijeme koje nas određuje, Sutlić je uvidio i ukazao na važnost preispitivanja spremnosti filozofije da razmotri i fenomen zbilje u svakodnevnici kao iskazu otvorenosti bitka, koji u dijalogu neće zanemariti nijedno pitanje ili primjedbu. Budući da je želio prići suvremenom duhu i novom razumijevanju zbilje, pri tom je, podsjećajući i nas i samoga sebe, upozorio na dugove koje je Heidegger »platio« svojoj pripadnosti novovjekovnoj filozofiji. Dakle, Sutlić je bio vrlo dobro upućen u problematiku suvremene fenomenologije, u sklopu koje je u djelu *Bit i suvremenost* ostvario dijalog s Heideggerom, ukazujući na rasvjetljavanje fenomenā prisutnih u nauku tog njemačkog filozofa.

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

*Prikaz dosadašnjih dvaju
studentskih filozofskih simpozija*

Studentski filozofski simpozij »Etičke teme«*

Studentski filozofski simpozij pod nazivom »Etičke teme« održan je 5. svibnja 2011. godine. Raspon izlaganja obuhvatio je velike etičke mislitelje poput Aristotela i Kanta, no također nisu izostala niti izlaganja o suvremenim primjenama etike na najrazličitija pitanja ljudskog djelovanja. Simpozij je bio razdijeljen na pet sesija, a nakon svake sesije je pod vodstvom moderatora uslijedila i rasprava. Izlagači su najvećim brojem bili studenti, i to sa osječkog, zagrebačkog, đakovačkog i splitskog sveučilišta. Treba napomenuti kako je simpozij bio otvoren i za studente koji nisu samo studenti filozofije, s tim da je tema izlaganja uvijek bila u domeni etike. Uspjeh po svim područjima nije izostao.

Simpozij je započeo predavanjem Bruna Ćurka. On je nastupio s temom »Etika kao nastavni predmet«. Izlaganje je bilo usmjereno na izvođenje nastave etike u hrvatskim školama, ali i drugim zemljama Europe. Pozitivne i najuspjelije primjere raznovrsne nastave etike pronalazimo u skandinavskim zemljama i sjeveru Europe – Finska, Švedska, Latvija, Estonija, itd. Emanuela Kuliš (studentica filozofije, Osijek) se nadovezala na započetu tematiku izlaganjem »Etika i(li) vjeronauk u školi?«. Najviše pažnje bilo je posvećeno kvantitativnom stanju i usporedbi etika vs. vjeronauk u Hrvatskoj, unazad 10 godina. Posljednji izlagač u sesiji bio je Marijan Krivak, koji je nastupio s temom »Kritika moralne svijesti«. Glavni dio izlaganja bio je posvećen poimanju etičkog i moralnog u klasičnom njemačkom idealizmu (ponajviše u sustavima Kanta i Hegela), ali također i još uvijek prisutnom *praxis* poimanju etike danas. Izlaganje se dotaklo i opće kritike popularnog 'moralizma' koji nam se svakodnevno nudi u medijima. Uslijedila je rasprava u kojoj je najviše pitanja bilo vezano uz prosječno razumijevanje etike i vjeronauka iz svakodnevne perspektive, te kako takva opredjeljenja utječu na mlade. Također je bilo rasprave o problemu izvođenja etike kao nastavnog predmeta u školama, te činjenici kako etiku često predaju neadekvatno osposobljeni nastavnici.

Potom je uslijedila druga sesija, gdje su kao prvi izlagači nastupili Igor Loinjak i Ines Skelac (studenti filozofije, Zagreb) s temom »Moralnost u okvirima liberalizma«. Veći dio izlaganja bio je usmjeren na etičke koncepcije

---

* Ovaj prikaz preuzet je iz časopisa *Filozofska istraživanja*, u kojem je otisnut 2011. godine: Slaven Lendić, »Studentski filozofski simpozij 'Etičke teme'«, *Filozofska istraživanja* 31/2 (2011), str. 475-477.

idejnih stvoritelja liberalizma, poput Johna Lockea, Jeremyja Benthama i Johna Stuarta Milla, te na načine očitovanja razvojnog puta liberalizma i moralnosti unutar njega (u koju spadaju čimbenici *općeg dobra* i *pursuit of happiness*) do današnjeg poimanja demokracije. Potom je izlagao Luka Matić (student filozofije, Osijek) s temom »Univerzitet – Revolucija?« u kojoj je obuhvatio etičku problematiku revolucije te njezin nužan odnos s prosvjetnom institucijom univerziteta, popraćeno terminologijom i idejnim konceptima klasičnog njemačkog idealizma i F. W. J. Schellinga. Govorničko mjesto je potom preuzeo Hrvoje Potlimbrzović (student filozofije, Osijek) s temom »Utjecaj društvenih mreža na društvo i pojedinca«, koji se uz aktualnu problematiku društvenih mreža poput Facebooka pozabavio pitanjem čine li nas društvene mreže »boljima« ili ne, te kako utječu na etičku svijest i perspektivu u prosječnog građanina. Zaključak se vrtio oko teze kako društvene mreže ipak više pridonose stvaranju »lažne stvarnosti«, te ih prosječni građanin (uglavnom!) prihvaća nekritički i apriori kao dio svakodnevne egzistencije. Drugu sesiju zaključila je Anita Lunić (studentica filozofije, Split) s temom »Dobar čovjek i dobar građanin – može li tko nadići Antigoninu raspetost?«. Unutar izlaganja je, koristeći etički, književni i povijesni motiv lika Antigone, iznijela usporedbu dužnosti i moralnosti (uslijed kojih ponekad nastaje razapetost pojedinca) u antičkom poimanju i danas. U raspravi se najviše tematizirala suvremena moralnost u okvirima liberalizma i neo-liberalizma te komentiralo filozofsko i etičko poimanje društvenih mreža.

Treću sesiju otvorilo je izlaganje Lidije Toth (studentica filozofije, Osijek) na temu »Samoubojstvo kao filozofski problem«. Težište izlaganja stavljeno je na etička gledišta Davida Humea i Immanuela Kanta, te njihova dijametralno suprotna stajališta o čovjekovu samoubojstvu i kako ono korespondira s pojmom slobode. Naglasak je stavljen na oštru suprotnost opravdanja i poimanja samoubojstva kao »minimalnog zla«, te Kantovo poimanje samoubojstva percipiranog kao kršenje kategoričkog imperativa i povreda pojma dužnosti prema vlastitoj čovječnosti. Potom je nastupila Dajana Papić (studentica filozofije, Osijek) s temom »Pojam laži kod Kanta«. Izlaganje je rezimiralo i dalo pregled generalnih reakcija u filozofskim krugovima po pitanju Kantova popularnog spisa »O tobožnjem pravu da se laže iz ljubavi prema ljudima«. Istaknuto je da ni ovaj Kantov spis ne smijemo promatrati izvan samog konteksta čitavog Kantova filozofskog opusa, te kako interpretator mora uzeti u obzir činjenicu kako je navedeni Kantov spis nastao prije kao replika u otvorenoj filozofskoj raspravi, nego kao konkretan postulat. Sesija se nastavila izlaganjem Mirte Gojević (studentica filozofije i

kroatistike, Osijek) na temu »Rasprave o pobačaju«, koja je obuhvatila kako filozofsku tako i medicinsku terminologiju, navodeći najznačajnije argumente *pro-life* i *pro-choice* pozicije, kao i trenutne statistike pobačaja u RH. Treću sesiju zaključila je Barbara Kružić (studentica anglistike, Osijek) izlaganjem »Intelektualno vlasništvo i plagijat – koliko zapravo znamo?«. Svoje izlaganje bazirala je na činjenicama kako smo zapravo nesvjesni etičkih i pravnih implikacija, osobito u akademskom životu, te također upozorila na mogućnost nenamjernog kršenja autorskih prava, što je čest, ali akademskoj zajednici nedovoljno poznat slučaj. Također je objasnila kako etičke i pravne norme korespondiraju kod problema plagijata. Uslijedila je rasprava o izlaganjima, najviše usmjerena na Kantovo poimanje laži i samoubojstva.

Četvrtu sesiju započela je Suzana Maslač (studentica teologije, Đakovo) s referatom »Etika vrline kod MacIntyre«. U svom izlaganju prikazala je MacIntyreovu etiku vrline koju sam MacIntyre poima kao čvrsto ukorijenjenu u povijesno utemeljene društvene običaje (iz tog sadržaja društvenog običaja sam moralni sadržaj biva evaluiran), te blisku aristotelizmu i teleologiji. Također naglašava autorovo glavno djelo *After Virtue* kao sjajan i iscrpan pogled u etiku vrlina. Sesiju je nastavio Vedran Rutnik (student filozofije, Osijek) s temom »Aristotelov pojam prijateljstva«. Izlaganje je tematiziralo Aristotelov nauk o prijateljstvu sadržan poglavito u *Nikomahovoj etici*, te najbolji mogući razlog zbog kojeg dvoje ljudi stupa u prijateljstvo – krepost. Također, izlaganje je tematiziralo prijateljstvo kao sličnost i zajedničku težnju prema kreposti, jer tada prijateljstvo postaje dobro radi njega samoga. Ana Totić (studentica teologije, Đakovo) izlagala je na temu »Dva pristupa pojmu slobode u filozofskoj tradiciji«, pri čemu se najviše oslanjala na pristup problematici slobode kod Hanne Arendt. Izlaganje je bilo usmjereno na poimanje istinske slobode kao »sjedinenja misli, riječi i djelovanja« po principu slobode grčkog polisa. Sesiju je zaključilo izlaganje Ane Mihaljević (studentica filozofije, Osijek) »Nietzscheova kritika kršćanskog morala« koje je obuhvatilo Nietzscheovo kontroverzno poimanje kršćanskog morala kao »morala slabih«, tj. morala koji je izvana nametnut, s tradicijom koja dolazi još od grčke filozofije.

Prvo izlaganje u narednoj sesiji, pod naslovom »Sablast Marxa još uvijek kruži«, održala je Tamara Rakić (studentica filozofije, Osijek). Izlaganje se referiralo na suvremeno poimanje marksizma te izraženu proturječnost neoliberalizma i »diktature kapitala« s osnovnim načelima socijalne demokracije. Izlagačica se osobito osvrnula na Slavoju Žižeka i njegovu kritiku neoliberalizma. Bilo je riječi i o protuzavjeri nadahnutoj Marxom koju spo-

minje Jacques Derrida. Potom je nastupio Slaven Lendić (student filozofije, Osijek) s temom »Etička problematika suđenja zločincu Eichmannu kod Hanne Arendt«, u kojoj je istaknuo filozofski i pravni fenomen suđenja nacističkom zločincu Adolfu Eichmannu. Osobito mnogo pažnje bilo je posvećeno izvještaju Hanne Arendt pod nazivom *Eichmann u Jeruzalemu*, te njezinom terminu 'banalnost zla', koji opisuje i pravnu problematiku suđenja totalitarnom režimu kao i samu Eichmannovu ličnost. Ovu, posljednju, sesiju zatvorila je Eleonora Kramarić (studentica filozofije, Osijek) s temom »Nekoliko teza o prostituciji«. Posebno je bila spomenuta pozicija s koje marksizam gleda na prostituciju kao na proizvod klasne borbe, a prostitutka (ona ili on) jest shvaćena kao najamni radnik koji svom poslodavcu čini uslugu rada, tj. seksualnog odnošaja. Također su bili izrečeni feministički i antifeministički stavovi o samom fenomenu prostitucije. U raspravi su se sudionici koncentrirali na temu nametanja neo-liberalizma u Hrvatskoj, kao i problematiku osobne odgovornosti Adolfa Eichmanna, uz opservacije o prostituciji. Potom je dr. sc. Marko Tokić zaokružio simpozijsko druženje kratkim govorom o onome što ovaj simpozij kao takav predstavlja za akademsku zajednicu, ali i za čovjeka kao društveno, spoznajuče i povijesno biće.

Slaven Lendić

II. studentski filozofski simpozij »Filmozofija«*

Drugi studentski filozofski simpozij pod nazivom »Filmozofija« održan je 3. svibnja 2012. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Idejni inicijator simpozija je izv. prof. dr. sc. Marijan Krivak. Također, dan prije (2. svibnja) na Filozofskom fakultetu u Osijeku održala se i projekcija povijesno-filozofskog filma *Agora*, zamišljena kao svojevrsni uvod u simpozij. Simpozij je počeo u devet sati ujutro u svečanoj dvorani Filozofskog fakulteta, a uvodnu riječ imali su izv. prof. dr. sc. Marijan Krivak i izv. prof. dr. sc. Željko Senković, voditelj Odsjeka za filozofiju. Krivak je jezgrovitom krilaticom naznačio bit i smisao samog simpozija ove vrste – koji se može smatrati poprilično novim u hrvatskoj filozofskoj tradiciji – a ona glasi: »Misli što gledaš«. To je nagovijestilo i problematiziranje smisla nečeg što se zove *filmozofija*, te ima li smisla danas govoriti o nečemu takvom. Nadovezao se profesor Željko Senković, koji je istaknuo ulogu filma kao svojevrsne magije današnjice i bitnog elementa ponesenosti publike filmskim medijem, koji je otvoren za najrazličitija i najraznovrsnija tumačenja. Mnoga izlaganja na simpoziju bila su adekvatno popraćena i audiovizualnim sadržajem, koji je prije svega uključivao najzanimljivije i misaono najprovokativnije isječke iz tematiziranih filmova.

Simpozij se odvijao u četiri sesije, a prvu sesiju otvorio je Marijan Krivak temom »Filmozofska *Agora*«. Izlagač je *Agoru* protumačio kao film koji ima povijesnu podlogu, ali i filozofski sadržaj. Krivak smatra kako treba naglasiti da ovaj film vrlo odvažno i neaplogetski preispituje kršćanstvo, njegove frakcije i povijesne utjecaje – od kojih su neki u filmu prikazani u prilično mračnom i atipičnom tonu. Naglasak je također i na glavnoj protagonistkinji filma – filozofkinji i matematičarki Hipatiji, te na evoluciji same filozofije u povijesnom kontekstu. Nadovezao se Slaven Lendić (student filozofije, Osijek) s temom »*Akira*: o mogućnosti ozbiljnog (filozofskog?) animiranog filma«. Unutar izlaganja ukratko je tematizirana povijest japanskog animiranog filma, kao i ozbiljni društveni i misaoni sadržaji prisutni u navedenom kultnom animiranom filmu – npr. militarizam, revolucija, ontološka priroda moći, ali i prijateljstvo i osobna odgovornost. Nastavio je Mario Radovanović (student filozofije, Osijek) s temom »*Waking Life* Richarda

---

* Ovaj prikaz preuzet je iz časopisa *Filozofska istraživanja*, u kojem je otisnut 2012. godine: Slaven Lendić, »II. studentski filozofski simpozij 'Filmozofija'«, *Filozofska istraživanja* 32/2 (2012), str. 384-386.

Linklatera: forma i ključne ideje«. Izlagač je također tematizirao mogućnost ozbiljnog animiranog filma kojemu su primarna ciljna publika odrasli, njegove eksplicitne filozofske teme koji se preispituju i istražuju u filmu (npr. evolucija, svijest, determinizam, intersubjektivnost, itd.), a bilo je riječi i o revolucionarnoj tehnici *rotoskopije* kojom je film snimljen. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Željka Senkovića. Potom je započela druga sesija, pod vodstvom moderatorice dr. sc. Martine Žeželj. Sesiju je započeo Juraj Jarmek (student filozofije, Osijek) s temom »Bela Tarr i *Torinski konj*: istinska umjetnost«. Najveći dio izlaganja bio je posvećen samoj elementalnoj i filozofskoj strukturi filma – kako kroz film postupno nestaju elementi vatre, vode, zemlje i zraka, te kako je percipirana ljudska krivnja zbog »bogoubojstva«. Izlaganje je sumirano u jezgrovitoj izjavi – »U ovom filmu boga *nema*«. Treba spomenuti da film svoj naziv duguje konju kojega je filozof Friedrich Nietzsche zagrio u gradu Torinu, netom prije nego što je poludio. Nadovezao se Hrvoje Potlimbrzović (student filozofije, Osijek) s temom »*Društvo mrtvih pjesnika*: čin pobune i čin apsolutne slobode«. Kao filozofski i moralni problem tematizirano je samoubojstvo koje je prijelomna točka filma – kao čin pobune ali i čin slobode. Tematizirana je i pedagoška tematika samog filma. Sesiju je nastavila Suzana Maslač (studentica teologije, Đakovo) s temom »Filozofijska analiza filma *The Truman Show*« – tematizirana je »determinirana« sloboda i svojevrsna simulacija života koje su prikazane u filmu, kao i religijski kontekst samog filma. Izlagačica se fokusirala na to da su manipulacija i svojevrsno »izigravanje bog«, prikazani u filmu, protivni kategoričkom imperativu. Posljednje izlaganje u sesiji imao je Marko Došen (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Heideggerovo mišljenje tehnike«. Fokus izlaganja bio je na razlikovanju biti tehnike i same tehnike, tehnika u svojem ljudskom i antropološkom kontekstu u Heideggerovoj filozofiji, te mogućnosti *tehne* kao stvaralaštva i kao *poiesisa*. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatorice Martine Žeželj.

Potom je napravljena pauza u trajanju od dva sata, a u međuvremenu je na red došlo predstavljanje filozofskog bloka objavljenog u časopisu *Cris*, Povijesnog društva Križevci. U izlaganju su sudjelovali Ivan Peklić, prof., glavni urednik *Crisa*, zatim doc. dr. sc. Davor Balić, urednik filozofskog bloka, te izv. prof. dr. sc. Željko Senković, voditelj osječkog Odsjeka za filozofiju. Tematizirana je povijest časopisa, od početka izdavanja 1999. godine, te veliki napredak od skromnih 90 stranica prema današnjih 500 stranica. Treba istaknuti i otvorenost časopisa i uredništva za sve društveno-humanističke znanosti. Također, u ovom broju pojedine su tekstove u koautor-

stvu objavljivali profesori zajedno sa zainteresiranim i motiviranim studentima.

Nakon predstavljanja časopisa, nastupila je treća sesija pod vodstvom moderatora Marijana Krivaka. Prvo izlaganje imao je Davorin Ćuti (magistar filozofije, Osijek/Zagreb) s temom »*District 9*, ili kako nam Apartheid još uvijek visi nad glavama«. Unutar izlaganja tematizirana je socijalna i politička tematika SF filma, kao i aluzije na Apartheid i rasizam, te kako su izvanzemaljci u ovome filmu zapravo nešto vrlo blisko filozofskom pojmu *homo sacera* – čovjeka koji je u suvremenom svijetu gotovo potpuno obespravljen. U sesiji je s izlaganjem nastavio Vilim Plužarić (magistar dizajna, Osijek/Zagreb) s temom »*Avatar* Jamesa Camerona: povratak filma u Hollywoodsku blockbuster produkciju«, naglašavajući važnost Camerona i njegovih epskih projekata. Unutar izlaganja Cameron je tematiziran kao vrlo zanimljiv aspekt u vizualnoj kulturi filma (zbog svojevrstne namjerne vizualne reciklaže starijih filmskih projekata, kao i transparentnosti i tehničke ispoliranosti svojih filmskih uradaka), ali i percepcije tehnologije uopće – Cameron prikazuje tehnologiju kako isprva napada čovjeka, a potom se iskupljuje i spašava ga. U sličnom tonu nadovezao se Zoran Kojčić (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Mogućnost filozofiranja s drevnim izvanzemalcima«. U izlaganju je tematizirao znanstvene mogućnosti (neke sadašnje, neke futurističke) u vidu računalne i interplanetarne komunikacije, te kako bi se navedene mogućnosti utjecale na etiku, teologiju i antropologiju. Posljednje izlaganje u sesiji imao je Davor Balić s temom »*Vlak u snijegu*: film koji potvrđuje Aristotelovo stajalište da je čovjek društveno biće«. Izlaganje je bilo popraćeno audiovizualnim sadržajem, te je tematiziralo srodnost s Aristotelovom političkom i socijalnom filozofijom – npr. činjenica da ljudi (pa ni djeca prikazana u spomenutom filmu) ne mogu izbjeći život u zajednici, čak i ako ne žele biti unutar zajednice. Tematizirana je i scenografija, te glazbena sredstva u filmu – razlikovanje glazbe u zajednici i autoritarnog modela antagonističke manjine djece iz filma. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Marijana Krivaka.

Potom je uslijedila završna, četvrta sesija, koju je moderirao Davor Balić. Sesiju je otvorio Luka Matić (student filozofije, Osijek) s temom »*Hackers*: od trash filma prema ontologiji interneta u svijetu filma«. Uz sam film, izlaganje je bitno tematiziralo internet kao novo područje čovjekove autonomije i slobode, a razmatrano je i poimanje samog hakera u suvremenom svijetu – prije svega kao rezultata nedovoljno usmjerenog školskog sustava prema pojedincu u suvremenom informacijskom dobu. Unutar

izlaganja tematiziran je i *Hackerski manifest*, te je naglašavana važnost interneta kao prostora slobode. Izlaganje je nastavio Vedran Rutnik (magistar filozofije, Osijek/Zadar) s temom »Pretpostavke vanfilozofijskog skoka u filozofiju«. Izlaganje je tematiziralo film kao (ne)autentično sredstvo umjetnosti te u kojem odnosu film stoji s tehnikom. Glavna teza izlaganja bila je da film posuđuje svoj sadržaj, te je uvjetovan tehnikom, a izlaganje je problematiziralo i pitanje stvara li film nešto autentično svoje, te na koje načine doprinosi razumijevanju i tumačenju. Nadovezala se Anita Lunić (studentica filozofije, Split) s temom »Film kao mogućnost filozofije ili znak njenog stanja u vremenu«. Tematizirana je didaktička priroda filma, te ponekad neizbježna popularizacija sadržaja kroz film, osobito u *mainstream* percepciji. Posljednji izlagač bio je Josip Mudri (student teologije, Đakovo) s temom »Biblijski motivi u filmu«, koje je tematiziralo povijest odnosa filma i crkve (u suradničkim i antagonističkim aspektima), te mnoge pojave koje su proizašle iz tog dugog odnosa. Izlaganje je tematiziralo i redatelje čije ideje doista imaju bitne teološke koncepte, kao i opsesiju prepoznavanja »figura nalik Kristu« u brojnim filmovima – koja sa sobom ponekad nosi više štete nego koristi. Spomenuti su i temeljni filmski kršćanske kinematografije kao npr. »Evangelje svetog Marka«, a izlaganje je zaključeno opservacijom kako je film ipak mjesto na kojem ponekad možemo »susresti« boga. Uslijedila je rasprava pod vodstvom moderatora Davora Balića, a potom je simpozijско društvenje zaokruženo i zaključeno zahvalom organizatora, sa zajedničkom nadom kako film ima svoju legitimnu budućnost u svijetu kritičke misli i filozofije.

Slaven Lendić

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

*Prikaz povijesti osječkog studija
filozofije i Odsjeka za filozofiju*

Ususret desetoj generaciji studenata filozofije u Osijeku: prilog povijesti osječkog Odsjeka za filozofiju

1. Uvod

Početak nadolazeće akademske 2013./2014., dakle u jesen ove kalendarske godine, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku upisat će desetu generaciju studentica i studenata filozofije. Krajem te akademske, znači u jesen iduće kalendarske godine, navršit će deset godina od osnivanja studija filozofije. Budući da dosad nije napisana povijest Odsjeka za filozofiju, kao ni studija filozofije, i budući da o njima nema objedinjenih podataka, kao ni podataka o aktivnostima osječkih studentica i studenata filozofije, u ovoj knjižici prikazat ću, počevši od njihova osnivanja do danas, rad Odsjeka i studija, a potom i aktivnosti osječkih studentica i studenata. Dakle, na stranicama koje slijede donijet ću najosnovnije podatke o ustroju studija, zatim o nastavnicima koji su predavali i koji predaju na Odsjeku, onda o broju studentica i studenata te o studentskim aktivnostima. Uz to, budući da je u postupku usvajanja novi program studija filozofije, donijet ću i osnovne informacije o tom programu.

Za priliku i podršku pri izradi ovoga priloga ponajprije zahvaljujem dr. sc. Davoru Baliću, koji ga je kao urednik odlučio uvrstiti u ovu knjižicu i pomogao mi u prikupljanju materijala. Potom zahvaljujem dr. sc. Željku Senkoviću, voditelju Odsjeka za filozofiju, koji mi je omogućio uvid u materijale vezane uz promjenu programa studija. Također, zahvaljujem dr. sc. Vladimiru Jelkiću, koji mi je uvelike pomogao time što je izdvojio najvažnije događaje iz vremena kada je bio voditelj Odsjeka za filozofiju. Nadalje, zahvaljujem voditelju Ureda za studentska pitanja Filozofskog fakulteta Domagoju Burazinu i referentici Idi Belaj, koji su mi omogućili uvid u statističke podatke o studenticama i studentima Odsjeka za filozofiju. Na koncu, zahvaljujem kolegicama i kolegama koji su studirali ili još uvijek studiraju na Odsjeku, pogotovo onima koji su mi dali informacije koje sam iskoristio za izradu ovoga priloga.

2. Iz povijesti studija i Odsjeka

U ovom poglavlju donijet ću statističke podatke o onim studenticama i studentima filozofije koji su studirali na Odsjeku, počevši od njegova osni-

vanja do danas, potom podatke o studentskim izvannastavnim aktivnostima, kao i podatke o studijskim programima i njihovim promjenama od osnutka studija do danas. Također, ponudit ću pregled promjena koje se predviđaju aktualnim prijedlozima za preustroj studijskih programa i, na kraju, navesti nastavnice i nastavnike koji su predavali i koji predaju na Odsjeku za filozofiju.

2.1. Podaci o studenticama i studentima

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku je na studij filozofije prvu generaciju studentica i studenata upisao akademske godine 2004./2005. Dakle, punih 130 godina nakon prvog studija filozofije u Hrvatskoj, onog na tadašnjem Mudroslovnom fakultetu Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Inače, prva generacija osječkih studentica i studenata filozofije pripada posljednjoj generaciji hrvatskih studentica i studenata koji su studirali po takozvanom »starom sustavu«, znači po onom koji je podrazumijevao četverogodišnji dodiplomski studij. Već druga generacija, ona koja je upisana akademske 2005./2006. godine, započela je svoj studij »po bolonji«, a u dva ciklusa: preddiplomskom i diplomskom.

Od svojih početaka do danas, studij filozofije je na našem Fakultetu dvopredmetni studij s unaprijed određenim kombinacijama. Stoga su studentice i studenti prve generacije filozofiju studirali u kombinaciji sa studijima engleskog, hrvatskog ili njemačkog jezika i književnosti, no mogli su je studirati i u kombinaciji s poviješću, pedagogijom ili knjižničarstvom. U toj generaciji upisano je 27 studentica i studenata, od čega ih je, s prosječnom ocjenom 3.827, diplomiralo 24 (vidi Prilog 1.).

Studentice i studenti druge, treće i četvrte generacije (ak. god. 2005./2006.–2007./2008.) upisani su u četverogodišnji preddiplomski studij opterećenja 240 ECTS-a. Kao drugi studijski predmet tim generacijama su kao kombinacija bili ponuđeni studiji povijesti, pedagogije ili engleskog, hrvatskog te njemačkog jezika i književnosti.

U zimskom semestru akademske 2007./2008. godine, studentice i studenti filozofije suočili su se s problemom završnosti preddiplomskog studija. Naime, svi preddiplomski studiji koji su se izvodili u kombinaciji s filozofijom bili su trogodišnji, dok je preddiplomski studij filozofije bio četverogodišnji. Nadalje, preddiplomski studij završavao je polaganjem svih ispita i izradom završnog rada, a diplomski studij mogao je biti upisan tek nakon završetka preddiplomskog. Zbog toga je bilo neizbježno postavljanje sljede-

ćeg pitanja: hoće li studentice i studenti filozofije, umjesto predviđenih pet, do diplome magistre/magistra struke morati studirati najmanje šest godina? U navedenim okolnostima, studentice i studenti su javno prosvjedovali. Postojeće stanje razriješeno je tako što je nadležno ministarstvo prihvatilo zahtjev Fakulteta za preustrojem preddiplomskog studija filozofije iz četverogodišnjeg u trogodišnji (180 ECTS-a) i diplomskog studija filozofije iz jednogodišnjeg (60 ECTS-a) u dvogodišnji (120 ECTS-a). Time je omogućeno da studentice i studenti druge generacije, dakle oni koji su studij upisali akademske godine 2005./2006., svoje preddiplomske studije završe u akademskoj godini 2007./2008. i da u akademskoj godini 2008./2009. budu, kao prva generacija, upisani na dvopredmetni diplomski studij filozofije nastavničkog smjera. Studentice i studenti četvrte generacije, dakle oni koji su na preddiplomski studij filozofije upisali akademske godine 2008./2009., bili su prvi koji su upisani na preustrojenu trogodišnji dvopredmetni preddiplomski studij filozofije. Počevši od akademske godine 2008./2009., pa do danas, studij filozofije je u preddiplomskim dvopredmetnim kombinacijama bio sa studijima engleskog te hrvatskog jezika i književnosti, kao i sa studijima povijesti i pedagogije, dok je u diplomskim kombinacijama bio sa studijima povijesti, pedagogije i studijima engleskog, njemačkog te hrvatskog jezika i književnosti.

Uvidom u podatke pohranjene u Uredu za studentska pitanja, doznao sam da je u razdoblju od 2005./2006., pa do 2012./2013. akademske godine, dakle do danas, preddiplomski studij filozofije upisalo sveukupno 408 studentica i studenata. Od toga, a s prosječnom ocjenom 3.603, studij ih je dosad završilo 167 (vidi Prilog 2.). Nadalje, podaci Ureda za studentska pitanja pokazuju da je od 2008./2009., pa do 2012./2013. akademske godine, dakle do danas, diplomski studij upisalo sveukupno 162 studentica i studenata, pri čemu je, a s prosječnom ocjenom 4.234, dosad diplomiralo njih 69. (vidi Prilog 3.). Dakle, od 435 studentica i studenata upisanih na dvopredmetni studij filozofije, i to bilo na dodiplomski (»stari sustav«) bilo na preddiplomski, koji podrazumijeva diplomski studij (»po bolonji«), diplomu je u razdoblju od 2004. do 2012. godine dosad steklo njih 93.

2.2. Izvannastavne aktivnosti studentica i studenata

Osječke studentice i studenti redovito su organizirali izvannastavne aktivnosti. Kao prvu od njih izdvajam onu koja traje od početaka studija filozofije, a odnosi se na čitanja, analizu i tumačenje filozofskih spisa. Dosad su

najčešće bili tematizirani spisi antičkih filozofa, posebice Platona, a u posljednje vrijeme zamjetno je okretanje novijim autorima. Tako su, primjerice, u ljetnom semestru akademske 2010./2011. godine čitani pojedini dijelovi djela *Radosna znanost* Friedricha Nietzschea, dok su u zimskom semestru akademske 2011./2012. godine čitani eseji Jean-Paula Sartrea. S takvim usmjerenjem nastavljeno je i tijekom ove akademske godine. Proučavanja filozofskih tekstova tako su u zimskom semestru objedinjena pod naslovom »Suvremena hrvatska filozofija: Despot, Sutlić Cipra«, a u ljetnom semestru pod naslovom »Uvod u marksizam«.

Uz to, studentice i studenti su svojim izlaganjima sudjelovali u radu dosadašnjih dvaju studentskih filozofskih simpozija. Prvi od njih, koji je bio naslovljen »Etičke teme«, održan je u svibnju 2011., a drugi, koji je bio naslovljen »Filmozofija«, održan je u svibnju 2012. godine. U radu tih dvaju simpozija studentice i studenti osječkog Odsjeka za filozofiju sudjelovali su s 18, od ukupno 33 održana izlaganja. Očekivano, svojim izlaganjima sudjelovat će i u radu ovog, dakle trećeg studentskog simpozija. U sklopu njegova programa bit će osnovana udruga studenata filozofije, koja će imati zadaću organiziranja simpozija te drugih znanstvenih, stručnih i kulturnih događanja.

Inače, osim spomenutoga prosvjeda za preustroj studija filozofije, studentice i studenti filozofije sudjelovali su u još dvije prosvjedne akcije. U objema su pritom surađivali sa studentima drugih studija našega Fakulteta i Sveučilišta. Zahtijevajući besplatan studij na diplomskoj razini, upozorili su i na loš studentski standard te na anomalije u provođenju bolonjskog procesa (7. svibnja 2008. godine), a zalagali su se i za ukidanje naplaćivanja školarina na svim trima razinama visokoškolskog obrazovanja: preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj (23. travnja do 6. svibnja 2009. godine).

2.3. Podaci o studiju i programima studija

Dodiplomski četverogodišnji studij filozofije (»stari sustav«) imao je dvije osnove: studij povijesti filozofije i studij temeljnih filozofskih disciplina. Studentice i studenti tako su na prvoj godini studirali antičku filozofiju, na drugoj srednjovjekovnu, na trećoj novovjekovnu, a na četvrtoj godini suvremenu filozofiju. Studij temeljnih filozofskih disciplina započeo je pak Uvodom u filozofiju i Logikom na prvoj godini, nastavio se Spoznajnom teorijom i Filozofskom antropologijom na drugoj, odnosno Ontologijom i Estetikom na trećoj godini, a završio Etikom i Socijalnom filozofijom na čet-

vrtoj godini. Također, studenticama i studentima bilo je ponuđeno da studiraju i izborne kolegije: Filozofiju politike, Povijest hrvatske filozofije i Filozofsku teologiju. Budući da je dodiplomski studij osposobljavao za rad u nastavi, studenti su obavezno slušali Psihologiju odgoja i obrazovanja te Metodiku nastavu filozofije. Na kraju, o dodiplomskom studiju treba dodati i to da je nastava na svim kolegijima trajala dva semestra.

Prelazak sa »starog« dodiplomskog studija na »bolonjski« preddiplomski i diplomski studij donio je sažimanje dvosemestralnih kolegija u jednosemestralne, kao i povećanje broja izbornih kolegija. Struktura preddiplomskog studija koja je, podsjećam, započela akademske 2005./2006. godine, dosad se nije bitno mijenjala. Prvom godinom studija dominira kolegij Grčka filozofija (Grčka filozofija I u zimskom, a Grčka filozofija II u ljetnom semestru), koji je »zamijenio« Antičku filozofiju, a osim njega obavezni su i jednosemestralni kolegiji Uvod u filozofiju i Logika I. Na drugoj godini obavezni su kolegiji Logika II, Gnoseologija, Ontologija i Srednjovjekovna filozofija, a na trećoj Estetika, Socijalna filozofija, Etika i Novovjekovna filozofija.

Kao što sam već izvijestio, diplomski studij otpočeo je akademske 2008./2009. godine, dakle onda kada je prva »bolonjska« generacija završila svoj preddiplomski studij. Njegova razlika u odnosu na program »starog« dodiplomskog studija i »bolonjskog« preddiplomskog studija očituje se u tome da se nije temeljio na studiju povijesti filozofije i filozofskih disciplina, nego na studiju filozofskih disciplina i pedagoško-psiholoških kolegija. U odnosu na četverogodišnji dodiplomski studij, ta razlika je bila uvjetovana novim odredbama u *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, a koji zaposlenje u školskim ustanovama uvjetuje stjecanjem »pedagoških kompetencija« tijekom studija ili, pak, svladavanjem posebnih programa visokih učilišta.¹ Dakle, u prva tri semestra diplomskog studija, obavezni kolegiji na studiju filozofskih disciplina su Filozofija jezika i Filozofijska antropologija, a na studiju koji omogućava stjecanje pedagoških kompetencija obavezni su Psihologija odgoja i obrazovanja, Didaktika, Pedagogija i Metodika nastave filozofije. U četvrtom, znači posljednjem semestru diplomskog studija, studenti su posvećeni pisanju diplomskog rada i izvršavanju obaveza koje se tiču školske prakse. S obzirom na povećanje broja i satnice pedagoško-psiholoških kolegija, povijesnofilozofski kolegiji iz suvre-

---

¹ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12.

mene filozofije (Suvremena filozofija I i Suvremena filozofija II) postali su izbornim kolegijima na diplomskom studiju.

Budući da »bolonjsko« studiranje, bilo na preddiplomskom bilo na diplomskom studiju, studenticama i studentima omogućava samostalno kreiranje programa svojega studija, za popunjavanje obavezne satnice izražene ECTS bodovima ponuđeni su izborni kolegiji. Oni studenticama i studentima omogućavaju da odaberu žele li težište svojega studija usmjeriti prema studiju filozofskih disciplina ili prema studiju povijesti filozofije, a omogućavaju im i stjecanje dodatnih znanja korisnih za eventualno bavljenje znanstvenim radom. Na preddiplomskom studiju tako su ponuđeni sljedeći izborni kolegiji: Grčki jezik I, Grčki jezik II, Osnove znanstvenog pisanja, Hrvatska filozofija, Uvod u povijest filozofije, Srednji platonizam i novoplatonizam, Buddhistički tekstovi, Filozofija politike, Filozofija prava, Filozofijska teologija, Filozofijska hermeneutika, Filozofija prirode i Osnove kritičkog mišljenja. Na diplomskom su, pak, studiju ponuđeni ovi izborni kolegiji: Suvremena filozofija I, Suvremena filozofija II, Filozofija povijesti, Bioetika, Suvremena filozofija seksualnosti, Filozofija odgoja, Fenomenologija i pedagoški kolegij Metodika nastave etike. Uz to, na diplomskom studiju su kao izborni ponuđeni i kolegiji na kojima nastavu održavaju nastavnici s drugih odsjeka: Medijska pedagogija (dr. sc. Goran Livazović s Odsjeka za pedagogiju) i Pragmalingvistika (dr. sc. Branko Kuna s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost).

2.4. Prijedlozi novih studijskih programa

Tijekom 2012. godine Odsjek je izradio sljedeća dva dokumenta: *Dvopredmetni preddiplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* i *Dvopredmetni diplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu*. Oba su prihvaćena na sjednici Fakultetskog vijeća Filozofskog fakulteta 19. prosinca 2012.² U »Predgovorima« tih dokumenata stoji i, primjerice, to da se potreba za »doradenim i dopunjenim« studijskim programima pojavila »zbog napredovanja djelatnika u suradničkim i znanstveno-nastavnim zvanjima«, zatim to da »novi izborni kolegiji odgovaraju istraživačkim područjima nastavnika Odsjeka za filozofiju«, a u koje će se nastojati »uključiti studente filozofije i studente drugih studijskih područja«, kao i to da se radi o »pomaku u kvaliteti« studij-

---

² Vidi Odluke donijete u 9. i 10. točki *Zapisnika s 3. sjednice Fakultetskoga vijeća Filozofskog fakulteta u akademskoj godini 2012./2013. održane 19. prosinca 2012. godine.*

ja filozofije.³

Prema mojem mišljenju, u usporedbi s aktualnim programom, prijedlog novog programa preddiplomskog studija filozofije ne donosi veće strukturne promjene. Štoviše, predviđa se tek uvođenje dvaju novih obaveznih kolegija. Međutim, sa sadržajne strane izrazito je važno istaknuti da su to kolegiji Novovjekovna filozofija II i Povijest hrvatske filozofije. Osim što bi trebali postati obaveznima, zamjetno je da kolegij Novovjekovna filozofija II obuhvaća područje sadašnjeg izbornog kolegija Uvod u povijest filozofije, dok kolegij Povijest hrvatske filozofije obuhvaća veći vremenski raspon od sadašnjeg kolegija Hrvatska filozofija, pa predviđa i bavljenje onim hrvatskim filozofima koji su djelovali tijekom 20. stoljeća. Sagledano iz šire perspektive, smatram da uvođenje ovih dvaju obaveznih kolegija ipak treba smatrati vrlo važnim novostima na preddiplomskom studiju filozofije. Budući da će studentice i studenti na trećoj godini preddiplomskog studija imati i obavezan kolegij čiji je naziv Novovjekovna filozofija I, uvođenjem kolegija Novovjekovna filozofija II učinjen je povratak prema programu dodiplomskog studija (»stari sustav«), u kojem su povijesnofilozofski kolegiji bili dvosemestralni. Studenticama i studentima time će biti omogućeno temeljitije studiranje novovjekovne filozofije negoli je to sada, kada nastava iz kolegija Novovjekovna filozofija traje tek jedan semestar. Naime, prijedlogom novog programa predviđeno je da kolegij Novovjekovna filozofija I (zimski semestar treće godine preddiplomskog studija) obuhvaća povijest filozofije od renesanse do kraja 18. stoljeća, a kolegij Novovjekovna filozofija II (ljetni semestar treće godine preddiplomskog studija) razdoblje filozofije koje je poznato pod nazivom klasični njemački idealizam. Što se tiče kolegija Povijest hrvatske filozofije, osječki studij filozofije bi, ukoliko program Odsjeka bude usvojen, bio tek drugi studij filozofije u Hrvatskoj, od sveukupno njih sedam, na kojem bi kolegij posvećen hrvatskoj filozofskoj baštini bio obavezan.

Isti zaokret prema programu dodiplomskog studija predviđa se, smatram, i prijedlogom novog programa diplomskog studija. Obaveznima bi postali kolegiji Suvremena filozofija I i Suvremena filozofija II. Također, predviđa se i uvođenje obaveznog seminara pod nazivom Odabrani tekstovi iz praktičke filozofije, ali i novih izbornih kolegija, kao što je, primjerice kolegij koji je nazvan Žižek: Refleksivna svijest suvremene filozofije. Budući

---

³ »Predgovor«, u: *Dvopredmetni preddiplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* (Osijek, 2012), str. 4. Isto vidi i u: »Predgovor«, u: *Dvopredmetni diplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* (Osijek, 2012), str. 4.

da sam u ovom potpoglavlju ukazao tek na neke promjene koje su predviđene dokumentima *Dvopredmetni preddiplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* i *Dvopredmetni diplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu*, izradio sam Prilog 4. koji sadrži popis obaveznih i izbornih kolegija na objema razinama studija.

2.5. Nastavnice i nastavnici koji su predavali na Odsjeku

U prvih deset godina na Odsjeku su predavali brojni nastavnici i nastavnice. Razlog za to je, pretpostavljam, bio taj što se Odsjek nalazio u, da ih tako nazovem, formativnim godinama, čemu u prilog govore i dokumenti kojima sam posvetio prethodno poglavlje.

Većina nastavnica i nastavnika koji više ne predaju na Odsjeku bili su vanjske suradnice, odnosno vanjski suradnici. Akademik Mislav Ježić predavao je Uvod u indijsku filozofiju, dr. sc. Goran Gretić i dr. sc. Borislav Dadić predavali su Ontologiju, dr. sc. Hotimir Burger predavao je Antropologiju, dr. sc. Srećko Kovač Logiku, dr. sc. Gordana Škorić i dr. sc. Nadežda Čaćinović Estetiku i Filozofiju moderne umjetnosti, dr. sc. Ivica Martinović Srednjovjekovnu, Novovjekovnu i Hrvatsku filozofiju, dr. sc. Dario Škarica Gnoseologiju, dr. sc. Ivica Raguž i dr. sc. Šimo Šokčević Filozofijsku teologiju, dr. sc. Krešimir Šimić Suvremenu filozofiju seksualnosti, a dr. sc. Bruno Ćurko i dr. sc. Marjan Šimenc Metodiku nastave filozofije i etike. Dvojica vanjskih suradnika držali su seminare, dr. sc. Boško Pešić iz Socijalne filozofije, a Berislav Podrug iz Grčke filozofije I i Grčke filozofije II, dok je Barica Kučan predavala Latinski jezik. Inače, na Odsjeku je, najprije kao viši asistent, a potom kao docent, radio i dr. sc. Igor Mikecin, koji je predavao Grčku filozofiju I, Grčku filozofiju II, Filozofiju prirode te Uvod u povijest filozofije i koji je bio prvi voditelj Odsjeka za filozofiju.

U vrijeme pisanja ovoga teksta, Odsjek ima sveukupno osam zaposlenika. U zvanju izvanrednog profesora su dr. sc. Vladimir Jelkić, koji je bio voditelj Katedre za filozofiju, a nakon dr. sc. Mikecina, voditelj Odsjeka za filozofiju, potom dr. sc. Marijan Krivak i dr. sc. Željko Senković, sadašnji voditelj Odsjeka za filozofiju. Docenti su dr. sc. Davor Balić i dr. sc. Marko Tokić. Viši asistenti su dr. sc. Ivan Stublić i dr. sc. Martina Žeželj, a znanstvena novakinja je mr. sc. Darija Rupčić. Od vanjskih suradnika na Odsjeku predaje još samo dr. sc. Pavo Barišić. Inače, prijedlog novog programa preddiplomskog studija predviđa da se na Odsjeku, i to na 30% radnog vremena,

zaposli dr. sc. Krešimir Šimić s Odsjeka za hrvatski jezik i književnost našeg Fakulteta, a da se za vanjskog suradnika ponovno angažira dr. sc. Gorana Gretića.

U ovom tekstu izložio sam najosnovnije podatke o povijesti studija filozofije i Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku. Premda je tih podataka mnogo više te premda bi se i podaci koje sam izdvojio mogli itekako dopuniti, čime bi se dobila još potpunija slika o povijesti studija i Odsjeka, mislim da ovaj prilog ipak pruža uvid u dosadašnje funkcioniranje studija filozofije i u dosadašnje aktivnosti Odsjeka za filozofiju. Na kraju, nadam se će podaci iz ovoga priloga moći poslužiti kao polazište pri eventualnoj izradi detaljnog i potpunog prikaza povijesti osječkog studija filozofije i/ili Odsjeka za filozofiju.

3. Prilozi

Prilog 1.

Podaci Ureda za studentska pitanja o broju upisanih i broju diplomiranih studentica i studenata dvopredmetnog dodiplomskog studija filozofije (ak. god. 2004./2005.).

upisano	završilo studij	prosječna ocjena
27	24	3.827

Prilog 2.

Podaci Ureda za studentska pitanja o studenticama i studentima dvopredmetnog preddiplomskog studija filozofije (od ak. god. 2005./2006. do danas).

upisano	završilo studij	prosječna ocjena
408	167	3.603

Prilog 3.

Podaci Ureda za studentska pitanja o studenticama i studentima dvopredmetnog diplomskog studija filozofije nastavničkog smjera (od ak. god. 2008./2009. do danas).

upisano	završilo studij	prosječna ocjena
162	69	4.234

Prilog 4.

Popis obaveznih i izbornih kolegija predviđenih prijedlogom novog programa.

Godina studija*	Obavezni kolegiji	ECTS	Izborni kolegiji	ECTS	
1. preddiplomska	Grčka filozofija I	5	Uvod u metodologiju znanstvenog rada	3	
	Uvod u filozofiju	5	Filozofija politike	2	
	Grčka filozofija II	5	Temelji srednjeg platonizma	2	
	Logika I	5	Filozofski topoi renesansne književnosti	3	
2. preddiplomska	Logika II	5	Filozofija religije	3	
	Ontologija	4	Walter Benjamin	2	
	Gnoseologija	4	Novoplatonizam	2	
	Srednjovjekovna filozofija	4	Filozofija nesvjesnog: Freud i Lacan	3	
			Buddhistički tekstovi	2	
	Povijest hrvatske filozofije	2	Filozofija egzistencije	2	
			Filozofska hermeneutika	2	
3. preddiplomska	Estetika	4	Osnove kritičkog mišljenja: Od kriticizma do biopolitičke teorije	3	
	Socijalna filozofija	4	Ontologija novovjekovne filozofije	2	
	Novovjekovna filozofija I	4	Grčki jezik	3	
			Etika skrbi i odgovornosti	2	
	Etika	5	Uvod u filozofiju (za studente drugih studija)	3	
	Novovjekovna filozofija II	4	-----	-	
	1. diplomatska	Filozofija jezika	3	Filozofija povijesti	2

* Podaci o godini studija odnose se samo na obavezne kolegije.

	Psihologija odgoja i obrazovanja	6	Egzaktne znanosti u djelima hrvatskih filozofa	2
	Suvremena filozofija I	3	Medijska pedagogija	4
	Filozofska antropologija	4	Bioetika	2
	Didaktika	6	Suvremena filozofija seksualnosti	2
	Suvremena filozofija II	3	Filozofija odgoja	3
	Suvremena etika	2	Nietzsche i poezija	3
2. diplomatska	Pedagogija	6	Metodika nastave etike	3
	Metodika nastave filozofije	6	Žižek: Refleksivna svijest suvremene filozofije	2
	Odabrani tekstovi iz praktičke filozofije	2	Socijalna ontologija – Teorije intersubjektivnosti	2
	Diplomski rad	30	-----	-
	Školska praksa (DP)	4	-----	-

4. Izvori

1. *Sveučilišni godišnjak 2005./06.–2011./12.* (Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2005-2012);
2. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12;
3. *Dvopredmetni preddiplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* (Osijek, 2012);
4. *Dvopredmetni diplomski studij filozofije: elaborat o izmjenama i dopunama u studijskom programu* (Osijek, 2012);
5. *Zapisnik s 3. sjednice Fakultetskoga vijeća Filozofskog fakulteta u akademskoj godini 2012./2013. održane 19. prosinca 2012. godine.*

Luka Matić

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

**Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Adresar izlagača

HRVATSKA FILOZOFSKA BAŠTINA

3. studentski filozofski simpozij

Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Davor Balić

Mali Potočec 95
HR–48260 Križevci
e-mail: davor.balic@kc.t-com.hr

Mate Božić

Bubići 2
HR–21210 Solin
e-mail: matboz1@ffst.hr

Željko Filajdić

Kaniža 49
HR–35254 Bebrina
e-mail: zeljko.filajdic@gmail.com

Ana Grgić

Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
e-mail: ana.grgic92@gmail.com

Vladimir Jelkić

Vladimira Nazora 55
HR–31551 Belišće
e-mail: vjelkic@ffos.hr

Emanuela Kuliš

Put Majdana 14
HR–21210 Solin
e-mail: emanuela.kulis@gmail.com

Branimir Kurmaić

Hrvatskog sokola 19
HR–32000 Vukovar
e-mail:
branimir.kurmaic@gmail.com

Slaven Lendić

Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
e-mail: slendic@gmail.com

Suzana Maslač

Universität Wien
Universitätsring 1
A–1010 Wien

Starčevićeva 52
HR–31222 Bizovac
e-mail:
suzana.maslac@gmail.com

Luka Matić
Gornjodravska obala 93
HR-31000 Osijek
e-mail: matic.luka.os@gmail.com

Nikolina Mijatović
Andela Rafaela 14
HR-32100 Vinkovci
e-mail: nmijatovic@net.hr

Demian Papo
Ledine 2c
HR-31000 Osijek
e-mail: demian.papo21@gmail.com

Dajana Paprić
Kralja Petra Svačića 51
HR-31000 Osijek
e-mail: dajana09@gmail.com

Hrvoje Potlimbrzović
Franje Kuhača 25
HR-31000 Osijek
e-mail: hrvoje.p.os@gmail.com

Mario Radovanović
Čvrnsnička 36
HR-31000 Osijek
e-mail: mradovano@gmail.com

Dražen Rastovac
Cambierijeva 6
HR-51000 Rijeka
e-mail: drastovac@ffri.hr

Damir Sekulić
Ksavera Šandora Gjalskog 34
HR-35000 Slavonski Brod
e-mail: damir.piko@yahoo.com

Antonio Shala
Naselje Tržnica 6
HR-31540 Donji Miholjac
e-mail: ashala@ffos.hr

Marin Stolica
Ulica Grge Novaka 69
HR-21000 Split
e-mail:
marin.stolica1@gmail.com

Marina Šokić
Luke Botića 38
HR-35000 Slavonski Brod
e-mail: sokicmarina@gmail.com